

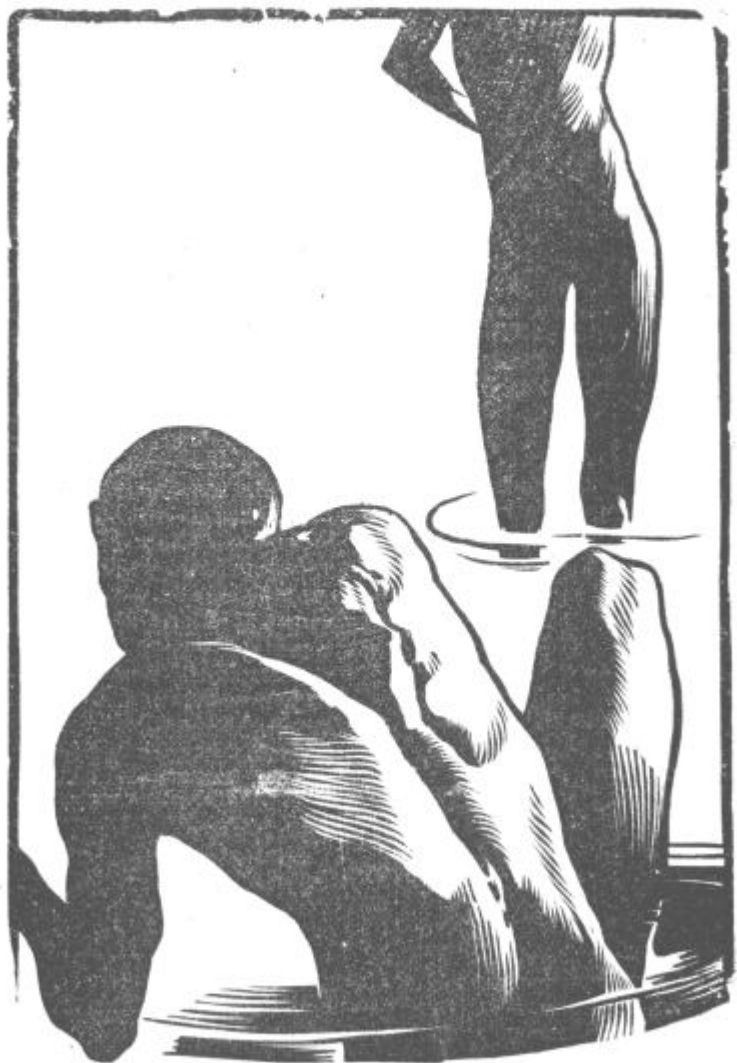
Knjiža 8.

Življenje in svet

Steo. 3.

Ljubljana 18. julija 1930.

Leto 4.

Elq Justin: » $\frac{1}{2}$ vodi« (lesorez)

Dr. Hugo Glaser

== Skrivnost spanja ==

Lahko je pesnikom. Za biologa (raziskovalca življenja) je pa spanje prav zamotana zadeva. Ko pade noč na zemljo in so udje težki, kakor svince od naporov dolgega dneva, se trepalnice povesejo in človek pade v tisti prijetni nič, ki mu pravimo spanje — takrat, da, kaj se zgodi takrat?

Za fiziologe (raziskovalce živin) v šestdesetih letih ni bilo spanje še noben problem: Smrt je konec življenja, spanje je pa brat smrti. Ko pa je fiziologija napredovala, je našla, da se tvori pri delovanju mišičja mlečna kislina in so vsi mislili, da so razrešili tajnost spanja: spanje je neke vrste zastrupljenje, ki ga povzročijo izločki delujočih mišic. Popolnoma neoporečna pa tudi ta podmena ni. Novorojenček spi, čeprav njegove mišice prav malo delajo, ves ljubi dan in če je priiden, še celo noč povrh; tudi prekomerno delo napravi sicer veliko utrujenost, deluje pa pogosto naravnost spanje ovirajoče. Resnica je pač, da pospešuje zmerno delo spanje. Znameniti zdravnik Hufeland, prvi, ki je delal na podaljšanju življenja, nam daje nemara pravo razlago spanja, ne da bi nam navedel njegove vzroke. On pravi spanju počitek življenja, ki mora imeti v svoj brz tek vpletene požaje, na katerih se obnavlja. Schopenhauer meni, da se v spanju obnavljajo možgani, rekli bi nekaka polnitev akumulatorja, da se poslužimo primera iz moderne tehnike in navaja v podkrepitev svojega naziranja dejstvo, da imajo duševni delavci navadno veliko potrebo po spanju.

Spanje je gotovo ena najvažnejših življenskih potreb, nemara nujnejša od hrane. Človek lahko živi kake tri tedne brez hrane, čeprav nič ne dela. Kakih izkušenj o tem, kako dolgo bi živel brez spanja, pa še nimamo. Poskusi na živalih so dokazali, da poginejo mladi psi, ki jim umetno zadržimo spanje, že v par dneh in to tudi tedaj, če poskus prekinemo in jim z vso pažnjo strežemo. Sploh pa je vedno spet pes, ki ga proučavamo, če se spravimo nad problem spanja. V nekem prejšnjem razdobju fizioloških poskusov so proučavali na psu vprašanje

odnosa med možgani in spanjem. Psi, ki so jim izrezali velike možgane, kažejo prav tako ritem bedenja in spanja, čeprav je njihovo spanje nekam krajše, kakor pri zdravih pseh. Schopenhauer ima pa v drugem oziru očitno prav, namreč, da ne smatra spanja za nekaj pasivnega, temveč za gradnik življenja. Spanje ni samo luknja v 24-urnem življenju dneva, in ne tisti nič, v katerega se zateče telo, da se oddahne od delavnega bedenja; spanje je gradnik zase. To je tudi jedro modernega raziskovanja te panoge. Spanje je nekaj negativnega, če je bedenje nekaj pozitivnega, oseka, če je to plima. Življenje pa je oboje. Za živ organizem velja zakon o izčrpljivosti energije, prav tako pa tudi zakon o hranilni sili. Biološko moramo dati spanju tisto vlogo, ki mu jo daje Freud: »Biološka smernica spanja se zdi, da je počitek. Njegov fiziološki znak je izključitev zanimanja za svet. Naše razmerje do sveta, na katerega smo prišli tako neradi, je pač tako, da ne moremo biti tukaj brez presledkov. Zato se umaknemo nazaj v našo predsvetno dobo, torej v stanje v materinem telesu. Mi si vsaj napravimo prav podobne pogoje, kakor so takrat obstojali: toplo, temno in brez dražljajev. Nekateri se celo zvijejo skupaj, kakor zavoji in si volijo za spanje prav slično lego telesa, kakor v maternem telesu. Zdi se, kakor da nas zajema svet le v dveh tretjinah, z eno tretjino smo pa še nerojeni. Vsako prebujenje je, kakor novo rojstvo...«

S tem pa nikakor niso rešeni problemi, ki nam jih nalaga spanje. Vemo, da ne moremo spanju kar ukazati, da pride, dasiravno mu gotove priprave olajšajo prihod. Verjetno tudi globok spanec ni brez doživetja. V fiziologiji govorimo o »uri v glavi«, to znači tisto zmognost, da se prebudimo ob gotovi uri, kar pa verjetno zmorejo le tisti, ki imajo manj globoke spanje. Prav zanimivo je tudi, da se odzovemo nekim dražljajem ne glede na njih jakost. V vojni so pustili topovski streli koga spat, če pa je zabrnal telefon, pa se je brž zbudil. Pridružijo se še sanje, čuvarji in stra-

žarji spanca, kakor jih Freud imenuje. To vse kaže, kako živa je ta negativna plat življenja, spanje. Kaže nam pa tudi, da ni spanje le zadeva možganov in oči. Da se oči zaprejo in da utonejo dogodki okolice v nič, je le del spanja. Natančnejša raziskavanja so dognala, da kaže na primer tudi kri med spanjem drugačno sestavo, kakor med bedenjem in lahko rečemo, da zapade telo v spanju v povsem drugačno stanje, kakor v bedenju. Spanje glave je le očitnejše, kakor ostalega telesa in zato govori Otto Pötzl, da olajša razpravo o tem predmetu, o možganskem in telesnem spanju. Možgani imajo pri tem posebno ulogo krmila, kakor krmarijo tudi v bešečem stanju naše dejanje in nehanje. Na tem področju nam je obogatilo znanje tisto nesrečno možgansko vnetje, ki je nastopilo skupno z epidemijo hripa po vojni in ki smo mu rekli »možganska hripa«. Zelo žalostna zadeva je bila ta bolezen, saj je napravila mnogo nesrečnih bitij dobesedno za stvari, ki jih lahko primerjamo praznim skatlam. Izzvala je enkrat bolešno brezspolečnost ali bolešno zaspčnost, Mikroskopska opazovanja možganov na tej bolezni umrlih pa so točno dognala ognjišče bolezni. Bila so to mesta na prehodu od medmožganov k srednjim možganom. Tam je središče krmarjenja spanja, od tam prične vpeljanje spanja in njegovih zdravil in bolnih pojavov.

Če pogledamo, kako je s spanjem med živalmi, opazimo najprej, da mnogo živali podnevi spi, ponoči pa opravlja življenske opravke in si išče hrane. Roparice so živali noči, sova gre ponoči na rop na vrane, mnogi hrošči prespijo vse dni. Druge živali spijo ponoči. Mnoge pozdravijo vriskajoč nastajajoči dan, kakor dnevne opice, ptice; lemuri, makopice pa pozdravijo s silnim vpitjem večer iz veselja, kakor pravi T. Zell, da je hudobni dan s svojimi velikimi nevarnostmi končno minul. So pač navajene, oziroma njih življenje zahteva, da prebijejo ves dan skrite v goščavi. Najenostavnejšo stopnjo spanja kažejo med najnižje živali prištete morske veterнице, lepi polipi, ki jih pogosto vidimo po akvarijih. Ko posezne tema, zgrnejo svoje barvaste čaše, njihova lovila se nehajo gibati. Šele svetlo jutro jih spet prebudi. Solnce, ki odpira cveticam čaše, pošilja svoje

svetlo doli v globine morja; najsi govore potapljači o neprodorni temi morskih globin, morajo vendar tudi v teh globinah živine razlikovati med nočjo in dnevom. Gotovo zaznavajo njihovi organi bolje, kakor človeški, ne zbudi jih pa občutenje danitve, temveč ritem njihovega življenja jim nalaga spanje in budnost, kakor je pač to uravnaano pri vseh živalih, od najmanjših do največjih. Pri vseh? Ali ne živijo tudi take živali, ki ne poznajo spanja? Nekateri opazovalci trde, da nimajo kiti, ti čudni prebivalci morij, potrebe po spanju, drugače bi pač ne mogli noči in dneve zasledovati ladij. Verjetno pa je, da so tudi te živali podložne zakonu o izčrpljivosti sil. Njihov način spanja mora biti pač neka posebnost v živalstvu, saj smo vendar navajeni naleteti v naravi na pojave, ki si jih zaenkrat ne moremo tolmačiti.

Pri večini živali pa poznamo kaj točno spanje in obogačajo opazovanja speciij živali naše znanje o človeškem spanju. Pri žuželkah, ki živijo v družni skupnosti, torej pri mravljah, verjetno tudi pri čebelah — pri katerih Zell sicer taji spanje — poznamo družno spanje; tudi pri pticij in celo pri sesalcih ga naletimo. Živali se stisnejo v spanju druga k drugi v cele grozde. Psihoanalitiki vidijo to nagnenje k družnemu spanju v strahu malih otrok, ki nočejo sami spatij. Ribe spijo prislonjene k vodnim rastlinam, ali pa ležijo postrani v glenu. Nekatere le bedijo v vodi. Po večini spijo ponoči, nekatere tudi podnevi, ker upotrebjavajo noč za svoje roparske pohode. Zanimiv je položaj ptic v spanju: Glavo vtaknejo pod perot, noge se oklenejo veje; mlade papige pa spijo, kakor netopirji z glavo navzdol. Mnogi sesalci si napravljajo postelje. Volk si izkoplje kotanjo, divji psi istotako. Zato smatra Pötzl navado psov, da se večkrat okrog zavrtje, preden se vležejo spat, za spomin na prednike, ki so še živeli kot divji psi v stepi in so si napravljali kotanje za spanje. Opice si napravijo postelje v vrhovih dreves tako, da upognejo skupaj veje in jih prepletejo s šibami; najbolj skrben je orang-utan, da je njegova spalnica v redu.

Najsibo pa žival ali človek, spanje je povsod isto, namreč čas, ko delovanja čuječega življenja deloma počivajo in se telo, kolikor pač more, za-

pre pred zunanjim svetom. Življenje je tako rekoč privito kakor brleča petrolejka, čeprav ne v toliki meri, kakor pri zimskem spanju, ki je pojav zase. Zimsko spanje izmenotoplih živali je od navadnega spanja kaj različno. Poznamo polže, ki morejo prenesti izredno nizke temperature, do 120 stopinj pod ničlo, ki pa se spet prebude k življenju, če toplota naraste. Pictet je pustil ribe v ledu zamrzniti. V tem položaju otpnejo, kakor mrtve in končno preide to stanje, če temperatura nadalje pada, prav v smrt. Meje med življenjem in smrtjo tu ne moremo določiti. Polži, žabe, martinčki spijo svoje zimsko spanje, v katerem so vsa delovanja omejena: srce bije počasi, dihanje je redkeje, na dotik ali druge dražljaje se ne odzovejo in jim lahko celo nogo odrežemo, ne da bi čutili ali se vsaj zganile. V goste klobčiče zvite spijo kače pod zemljo svoje večmesečno družno zimsko spanje; druge pa spijo poleti, kakor tudi krokodili in jih čuva to spanje pred zanje nevarnim suhim poletjem.

Zimsko, kakor tudi poletno spanje je le neko branilo narave. To vidimo, če si pogledamo živali, ki so zimski spalci. Vsi se preživljajo izključno od žužkov in rastlin, torej od samih stvari, ki so pozimi kaj redke. Vendar pa vkljub vsemu temu ni to zunanje posmanjkanje edin vzrok zimskega spanja. Neka notranja nujnost sili te živali k temu, prav tako, kakor žene ritem njihovega življenja mnoge ptice k selitvi, dočim ostanejo drugi doma. Miš, ječ, polh, svizec, netopir, medved in jazbec so več ali manj pravi zimski spalci. Mnogo so jih natanko proučili. Miši zaspanke, h katerim spada tudi polh, silno ješče živalice, ki si zredijo poleti masten trebušček, si napravijo, ko nastopi jesen, v zemeljskih luknjah ali skalnih žlajorjih gnezdo iz maha, v katerem prebijejo mrzle zimske mesece, same mrzle in negibne, potopljene v globoko spanje. Svizci si pripravijo za svojo zimsko spalnico kotlasto udolbino in zamaše vse špranje s prstjo in travo. Zanimivo je opazovati, da se pred zimskim spanjem na vso moč napijejo. Izguba na teži med zimskim spanjem ni kdo ve kaj znatna, saj znaša komaj eno petino telesne teže. Kako zelo je zmanjšano delovanje telesa med tem časom, nam kaže okolnost, da se zametki netopirjev med zimskim spanjem ne

razvijajo naprej, temveč tičijo, kakor konzervirani v materinem telesu, dokler ne prinese pomladno solnce njihovim materam prebujenje, njim samim pa nadaljevanje razvoja. Zimsko spanje medvedov ni nič kaj zanesljivo, saj je to le polspanje, iz katerega se prav lahko prebude.

Velikega pomena so biološka raziskavanja na zimskih spalcih. Če vstrcemo ježu izvleček iz ščitne žleze, se prebudi iz spanja. Zimsko spanje je vsekakor povezano z žlezami notranje sekrecije, z izločki teh žlez — hormoni. Pri netopirjih so ugotovili med zimskim spanjem, da so njihove ščitne žleze tako splahnile, da so jih komaj našli. Pri tem spanju igrajo verjetno tudi druge žleze z notranjo sekrecijo veliko vlogo. Z vsemi temi ugotovitvami pa je ves problem le premaknjen, ne pa rešen. Zakaj splahnejo med zimskim spanjem, ali verjetno že prej, te žleze? To povzroči verjetno tisti del možganov, ki mu pravimo središče za toploto, ki leži med srednjimi in vmesnim delom možganov, ki je istoveten s tistim delom, kojega pokončanje — na primer po kaki gnojitvi — zavije človeka v stalno spanje. O tem smo pa že prej govorili in smo prišli tako pri preudarjanju o teh stvareh do iste točke, kamor so dovedla tudi druga raziskavanja. (kč)

Milibar

Francoska meteorološka postaja naznanja zračni tlak v milibarjih — kar je nova mera — dočim za barometer še nadalje izraža v milimetrih. Novine so zategadelj nedavno izrekle željo, naj se za nestrokovnjake uporablja obojno štetje, staro in novo. General Delcambre, ravnatelj omenjenega zavoda, je zato odredil, da bodo tlakomeri poslej opremljeni z dvojnimi znaki. Na drugi strani pa je priobčilo glasilo francoske meteorološke družbe (»la Météorologie«) vzorec z dvojnimi stopnjami. Tako se bo občinstvo polagoma navadilo na milibare, kakor je svoje dni nadomestilo seženj z metrom.

Popravi: V zadnji številki citaj začetek sestavka »Helgoland, žrtev morskih valov« takole: Peščni otok Helgoland leži v Severnem morju oddaljen od nemške celine 45 km severozapadno od Hamburga in Bremena.

Cvetko Golar

== Njena prva služba ==

Ko je morala Katrica od doma, je bila še majhna in otročja deklica. Pustila je lisko in pastirje, prijateljice in nedeljsko petje in je šla z materjo v mesto. Rožast robec je imela na glavi, modro križasto kučamajko na telesu, ki se je tesno zapenjala na mladih, ključnih prsih,

Cvetko Golar

in rdeče pikasto krilce. Mati je nesla zavitek obleke, njen glavnik in okroglo zrealce, katero je kupila od kosmatega krošnjarija. Tudi srček iz lecta je bil vmes, majhne orglice in dva rdeča, tenko narezljana papirčka. To je imela za spomin od svojega prijatelja, ki je z njo pasel in ji piskal na piščalko. Ko sta hodili z materjo po prašni cesti, se je spomnila vsega, in skoro ji je bilo hudo, da tudi ona ni kupila vsaj rdečega srčka tistemu pastirju za spomin. In niti roke mu ni dala v slovo, še videla se nista ko je odhajala iz vasi.

Težko ji je bilo pri srcu, in že bi se bila najrajša obrnila nazaj proti domu, ali pogledala je mater, videla je njen skrbni in utrujeni obraz, na katerem je bilo zapisano samo trpljenje, in je šla tiho kraj nje. Še včeraj se je veselila, da pojde od doma, in je komaj čakala,

da pusti domačo hišo. Tako se je že naveličala vsega. Dolgčas ji je bilo na paši, in je zvečer hitro gnala domov. Ko pa je stopila v hišo, so vpili in se jokali njeni mlajši bratci. Morala jih je pestovati in jih pitati z mlekom, a zraver je bila sama lačna in žejna. Vrhu tega je imela očma, ki je prišel včasi pijan iz krčme in je kričal in pretepal njo in mater. Zato se je namenila služiti. O, saj je poznala tisto žensko, h kateri je bila njena pot. Saj je bila že pri njih in je bila z očmom celo nekaj v žlahti, in tista je rekla, da jo vzame. V mestu je stanovala in pravila je, da ima gospode na hrani in da veliko zasluži. Katrica sicer ni vedela, kako je to, ako so gospodje na hrani, pa si je mislila, da mora že nekako biti. Ženska je tudi dejala, da ji ne bo nič hudega. Samo v kuhinji bo pomagala in gospodom bo stregla, kadar se malo privadi.

Zato je šla z materjo brez strahu, čeprav še ni bila nikoli več dni od doma. Mogoče ji bo lepo in dobro, in tisti gospodje bodo prijazni ž njo, in ženska ji bo kupila naglavno ruto, rumeno ali belo, kakor jih nosijo že velika dekleta. In potem pride domov, kadar bo semenj, in vsi jo bodo gledali in se ji čudili, da je že tako zrasla in je tako lepo oblečena. Tudi tisti pastir jo bo videl, od daleč se mu bo nasmehnila, na skrivaj mu kupi srček, in kadar pojde mimo njega, se bosta oba zasmejala.

»Kako si že velika,« ji bo rekel.

»Pa kako si bila majhna, ko si šla v mesto.«

In pastir Tinče jo bo gledal in odpiral usta, a ona mu pokaže, kaj mu je kupila.

»Ali še paseš,« ga bo vprašala. In ko ji bo pritrnil, bo dejala:

»Jaz pa nič več, samo gospodom strežem.«

In pri teh mislih se je Katrica tiho smehljala in zelo prijetno ji je bilo pri srcu. Komaj je slišala, ko je izpregovorila mati:

»Ali te kaj bole noge? Nič naj te ne bole, saj sva kmalu tam.«

»Saj me ne! Samo da bi tista ženska ne vpila nad menoj! Ali bom morala tudi vodo nositi?«

Tega mati ni vedela, ali pa ni hotela povedati. Oh, Katrica se je bala težkih škafov, s katerimi je doma napajala živino. Težko jih je vzdigovala in nosila v hlev pred vole, ki so pili v dolgih požirkih, včasih v hudi vročini vsak po dva ali celo tri škafe. Ne, tega ji ne bo treba, saj gospodje pijejo vino, tisto, ki je lepo rdeče, kot bi cvetela roža v kozarcu. Tudi ji ne bo treba kидati gnoja, kakor je morala doma z materjo in bratci. Očim je šel v krčmo, poprej pa se je trdo postavil pred njo in jo zapodil v hlev.

Tako je premišljevala Katrica, in med tem sta prišli z materjo v mesto. Saj še videla ni tistih visokih hiš, ki so šle druga za drugo, saj se je komaj izogibala vozovom, in je kar naprej pred njo ali za njo tulilo, zvončkljalo, cvililo, ta že ni vedela, kam bi skočila. Mati je vedela za pot in je šla tik nje. Ustavili sta se v ozki ulici pred starinsko hišo in stopili na dvorišče. Z zavihanimi rokavi je stala tista ženska na pragu, z mastnimi rdečimi rokami se je podpirala ob bok in v obraz je bila znojna.

»Ali sta prišli,« ju je pozdravila.

»Oh, ravno prav, toliko imam dela, da ne vem, kje se me drži glava. Že dva dni sem sama, dekla mi je ušla, no, saj je prav. Takšna lenoba je pa bila, da je kar smrdela. Pa sedita!«

Prinesla jima je kave, mlačne in postane, in je govorila in govorila. Mati

jo je poslušala vsa skromna, stiskala se je za mizo in kimala z glavo.

»To pa že rečem, da danes ni ene dekle, ki bi bila kaj prida. Vsaka bi stala pa se gledala in razmetavala denar za cunjce. Pa dedci, samo dedci so jih. Oh, kaj pa je pri nas dela! Saj sama vse opravi. Nekaj črepinj je treba umiti, pa vode nanositi! Tako ji bo pri nas, kot da je že gospodična. Kaj pa mislite! K meni hodijo samo boljši gospodje.«

Sredi popoldneva se je mati spomnila, da bi šla. Vstala je in ji v zadregi podala roko. Katrica se ni mogla premagati in je krčevito zaihtela. Mati jo je skušala pomiriti, njena nova gospodinja pa se je obregnila nad njo:

»Kaj bi se kisala! Če misliš, da ti ne bo dobro, saj lahko greš. Saj res! Kar za malo se mi zdi!«

Katrica je hitela brisati solze in je siloma dušila jok. Mati je zaprla duri za seboj, in Katrica je ostala sama s tujo žensko.

»Kar preobleci se, vzemi predpasnik, oh, vedve ste me zmotili, da še nisem pomila. Zvečer pridejo gospodje na večerjo, pa morava biti gotovi, drugače so hudi. Pa onikati jih boš morala, in po vino jim boš šla. Saj ne bo zastoni, oh, to so dobri gospodje, posebno eden. Tistemu boš morala reči gospod doktor. No, zdaj pa steci po vode!«

In pokazala je Katrici velik škaf, da se je takoj spomnila na žejne vole v domačem hlevu.

In tako je začela Katrica služiti. Zvečer so prišli gospodje, a seveda jih je Katrica komaj videla iz kuhinje. Le eden je prišel k ognjišču, da si je nadržal cigaro.

»To je pa naša nova dekla,« je dejala gospodinja, »no, Katrica, pozdravi gospoda doktorja!«

Bilo jo je sram, da bi se najrajša skrila. Spomnila se je domače hiše, tam bi skočila na izbo, se stisnila za staro skrinjo, pa bi bilo! Zdaj pa je stala pred neznanim mladim človekom, ki ga še ni nikoli videla, in bi ga morala že pozdraviti!

»Reci dober večer!«

Katrica je komaj slišno pozdravila, in tuji gospod se je nasmehnil.

»Tako, tako, je že prav, mlada kmečka punčika! Saj pojde, le govoriti se moraš naučiti. Ha, ha!«

In gospod je odšel pa se takoj vrnil.

»Na, mala kračkar, da boš pridna. Koliko si že stara?«

»Petnajst let.«

»Ha, ha,« se je zasmeljal gospod, si že dobra, kaj ne, frišna roba, kaj ne, ha ha!«

Katrica je zardela in jo je bilo sram, ker ni vedela, zakaj se gospod smeje. Hitela je umivati krožnik in je skrivala oči.

»No, no, ali veš, kaj sem rekel?«

Katrica je še bolj skrivala oči.

»Kako ste poredni nocoj, gospod Šavs! Saj veste, da je še neumna.«

»O, takele kmečke bunkice so presneto brihtne, oh, kaj vse vidijo, pa na paši, kjer se mečejo s pastirji.«

»O gospod doktor Šavs, kaj bodo otroci! To je še vse neumno! Kaj pa mislite! Saj je komaj pogledala v svet! Moški si le nekaj mislite, kar ni nič. Kmečka dekleta še vedo ne, čemu so na svetu.«

»Prekleta se kmalu zbrihtajo! Saj sem jih slišal, take so brusile kot stari dedci!«

»Eh, nikar ne govorite! Saj vem po sebi. Ko sem bila stara dvajset let, se me še ni dotaknil noben moški. Mlada dekleta so neumna in nedolžna, le fantje jih skvarijo. Nikoli nisem gledala za njimi, no, potem je prišel pravi —«.

»Ha, ha, kot pravi pesem: »Ko prišel bo pravi, vso tvojo lepoto zastonj bo imel.« — Ali ne? Potem je pa šlo hitro, koliko jih je bilo na vsak prst?«

»Ni bilo tako hudo, kakor mislite. Seveda se jih nisem otepala, svojemu sem bila pa le zvesta, ko sva se vzela.«

»Seve, kadar je bil doma. Kaj pa takrat, kadar je šel po kupčiji?«

Katrica ni vedela, o čem prav za prav govorita, vendar je vsa rdeča povabila oči. Potem sta ona dva govorila tiho med seboj, smejala sta se, in gospodinja je veselo zaklicala za njim:

»Pa nikar ne pozabite, da ne bom zastonj čakala! V nedeljo vas že ni bilo! Seveda takrat si izbere gospod Šavs mlado gospodično, da jo pelje na lepše.«

Smehljuje sta se razšla.

»Vidiš, kako je gospod doktor zgovoren! Le prijazna bodi ž njim, seveda tako, kot se spodobi.«

Ko so odšli gospodje, ki so bili na večerji, je nanosila vode in z gospodinjno sta pospravili kuhinjo. Posteljo je imela v temni shrambi, ki ni imela okna. Ko je legla vsa trudna ni mogla zaspati, in sedaj se je zopet spomnila matere in doma. Ves čas ji je bilo srce težko in polno čudne žalosti. Silno si je zaželela domačih ljudi, in mislila je, ali se je spominjajo tudi oni? Iz oči so ji pritekale solze, in zavijala se je v rjuho, ki sta jo bili prinesli z materjo od doma. Tesno se je zavijala vanjo, in bila ji je ljuba in gorka, kot edini spomin na domačo hišo. Zazdelo se ji je, da ni sama, da ima prijateljico s seboj, kateri lahko vse zaupa in ki ostane zmemrom pri njej. Ali solze so ji tekle brez prestanka, in želela si je domov, in vsaka stvar, na katero je pomislila in ki jo je imela doma, ji je bila naenkrat tako draga. Po kolenih bi šla okoli hiše, in na pragu bi ležala vso noč, samo da bi bila pod tisto slamnato streho, ki spi pod njo njena mati. Celo očima se je rada spomnila in nič mu ni zamerila, da je bil včasih hud z njo. Zaspala je, a še so tekle solze po licih, in v nemirnih sanjah je drhtela po vsem telesu. Na pol se je predramila, in ko se je spomnila, da je pri tujih ljudeh je iznova zaihtela neutolažljivo.

(Dalje)

Republika sreče in ljubezni

Skrivnosti mravljišča

S knjigo o mravljah je zaključil belgijski pesnik svojo trilogijo iz življenja žuželk.* Prvi dve knjigi sta bili namenjeni čebelam in termitom. Če sta imeli za gesla — štedljivost in vladoželjnost, se lahko označi vsebina tretje z geslom — ljubezen. Vsa Maeterlinkova dela so zgrajena na nedvomnih, po točnem znanstvenem opazovanju ugotovljenih dejstvih. Toda avtor je pesnik in išče v mravljišču iste skrivnostne zakone, ki vodijo človeštvo in vse vesoljstvo. Njegova filozofija najbrže ne bo prepričevalna za stroge raziskovalce, vendar je poučna za vse, ki jih zanima uganka življenja. Maeterlink ne daje odgovora na svoja vprašanja o skrivnostnem »duhu mravljišča« in »najvišjem svetu«, ki vodi vse čudovito mnogostransko življenje, on hoče samo, da ne bi bilo človeštvo preveč ošabno do skrivnosti, ki jih ne pozna.

Od Ezopa in do danes smo po krivem smatrali mravljo za trdosrčnega skopuha, ki ni privoščila grižljaja sestradani kobilici. V resnici je mravlja najpožrtvovalnejše bitje na svetu: dá vse, kar ima in ne zahteva nobenega povračila. Zadaj na trebuščku ima poseben žep, ki mu lahko rečemo »socialna blagajna«. Notri se nabira sladek, gost sok, in z njim hrani mravlja svoje tovariše. Morebiti pomeni to pitanje blede senco za prebivalce mravljišča prepovedanega spolnega življenja. Saj pride na milijone brezspolnih delavcev samo nekoliko sto samic (kraljic, ki živijo približno deset let) in samcev (ki umrejo po pet-šesttedenskem življenju na koncu ženitovanjskega poleta). Mravljišče je na svetu edina materalna republika. Brezspolne mravlje ljubijo tuj zarod bolj zvesto nego katerakoli mati. Koklja brani piščance, a nima ljubezni do jajca. A odrgajte trebuh in zadnje noge mravlji-delavki, ki vleče ličinko. Pohabljen bo do zadnjega vzdihljaja reševala dragocen tovor, nositeljico bodočnosti njenega mravljišča. Kakò nastane požrtvovalna naselbina? Med poletom oplojena samica, bodoča mati številnega rodu, se zarije v zemljo, kjer nima nobene hrane razen vsebine svojega že-

pa. Znese tri do štiri jajčka in pet do šest mesecev redi ličinke, dokler se ne zamotajo. Seveda postane mati v tem času sestradana kakor smrt. Šele potem, ko ne more drugače, pojé eno ali dva jajčeca, da dobi vsaj malo moči za novo leglo. Pozneje mora zopet pojediti vsaj eno ličinko, da prehrani ostale. Tako ji mine med rojstvi in detomori prvo mrko podzemeljsko leto. Naposled je smrt premagana. Dve ali tri od lakote šibke prve novorojene male mravlje zlezejo iz rojstne ječe, da poiščejo hrane za mater. Od tedaj ima slednja samo eno skrb: nese vedno naprej jajčeca. Podzemeljska jamica se razrašča in se naposled izpremeni v pravo državico. Vse to je kmalu povedano, in vendar so to sami neumljivi čudeži. Kraljica ni nikoli delala v domačem mravljišču in ga ni zapustila do svatbenega poleta. Odkod ve, kaj vse mora storiti! Uredi podzemeljsko celico in prostore za jajčeca, redi ličinke in odpira bube, kratkomalo izvršuje vse delo navadne brezspolne mravlje, dasi nima toliko spretnosti in naravne zmožnosti. Maeterlink pravi, da je to pojav »skupnega duševnega življenja, podedovane etike«. Če imenujejo to strokovnjaki »nagon«, zato čudež še ni umljivejši.

Mravlje prirejajo pohode po vseh pravih vojne umetnosti, a Maeterlink pravi, da so kljub temu vedno miroljubne. Napadi so zgolj posledica njih civilizacije, kakor to vidimo pri človeku. Osvojiti morajo uporne in manj zmožne sosede, a shajajo brez klanja, in zahteva vojna jako malo žrtev. Zmagovalci osvojijo tuje mravljišče, da takoj pričnejo negovati ličinke in jajca premaganih. Odgojijo si sužnje, a to je posinovljenje. Pri nekaterih vrstah bi umrli sužnji od lakote, če jih ne bi hranili gospodarji. Z njimi vred neovirano zapustijo mravljišče in če nanese prilika, jim vestno pomagajo v boju zoper lastne pozabljene starše! Samo v Braziliji, Mehiki in Južni Afriki bivajo posebno velike mravlje prav razbojniškega značaja. Zamorci zapustijo po njih napadene vasi. Če nimajo časa odnesti bolnike ali starce, postavijo noge postelje v skledo z octom. To je edina rešitev. Če ima streha razpokline, so zapuščeni obsojeni na grozno smrt. Mravlje

* Maurice Maeterlink. La Vie des Fourmis. Bibliothèque Charpentier, Paris 1930.

dežujejo na tla in oglodajo svoje žrtve do kosti.

Kako ločijo skoro slepe mravlje lastne rojake od tujcev? Menda se poslužujejo tipalk, katerih členki imajo poseben duh in pomen. Mravlje različnih vrst, ki so jim omamili členke z »dednim duhom«, se niso več pretepele. S tipalkami se najbrž tudi pogovarjajo.

Razkopavanja so ugotovila mravlje v najstarejših zemeljskih plasteh, a so se jako malo izpremenile tekom dolgih milijonov let. Kakor ljudje, so doživele tudi mravlje tri razvojna obdobja: lovsko, pastirsko in poljedelsko! Nekatere pasejo črede molzne drobne živine, druge gojijo gobe. Poslužujejo se duhovitih, pri vsaki pasmi drugačnih naprav. Njih tople grede, ki zalagajo s hrano ličinke, so prav tako urejene, kakor rastlinjaki naših vrtarjev ali ljubiteljev redkih cvetlic. Ni mogoče samo z nagonom in mehničnim posnemanjem tolmačiti to postopanje. Misliti moramo na razum, izkušnje, kulturni napredek. Razen ljudi uživajo samo mravlje kot edina živa bitja pri svojem delu tehniško orodje. Tropske mravljetkalci duhovito zgradijo svoja viseča gnezda iz lista. Delavec vzame med čeljusti ličinko pred zabubljenjem ter vodi ta živ čolnič ob robu lista. Tenka nit, ki jo izloči ličinka, služi kot lepilo. Tisoči tkalcev spremenijo na ta način listje v veliko prožno celoto in jo zvijejo v obliki vrečice, da si ustvarijo dom. Mravljišče je

polno neznanih skrivnosti. Pred kratkim je odkrila ga. Combes v Fontainebleauskem laboratoriju mravlje-gasilce. Maeterlink opazuje mravlje v gozdu blizu Nice, toda še ni prepričan, da morejo mravlje pogasiti ogenj. »A če bo to dokazano, bomo nedvomno dobili na področju psihologije živali edinstveno dejstvo.«

Knjigo zaključí nepričakovano, a za avtorja pomembno vprašanje: »Ali so mravlje srečne? — Menda bolj nego ljudje. Naša sreča je predvsem negativna, sebična: srečni smo, če ne trpimo. Mravlje pa so požrtvovalne. Njih sreča pomeni uspešno delovanje v korist javnosti. To je svet zase, ki ne pozna nobene sreče razen skupnega blagostanja. Posamezno bitje je tesno vezano na napredek in bodočnost rodu, ki tvori visoko versko prepričanje, izvor občudovanja vredne zavednosti socialne dolžnosti. Tako povečuje Maeterlink mravljišče. Seveda utegne samo navdušeni pesnik tako občutiti in predočiti srečo nam tujih, malo poznanih bitij.

(Opozarjamo čitatelje na naslednje članke v »Življenju in svetlu«: »Ali so mravlje inteligentne?« knjiga 5, str. 294. — »Mravlje«, knjiga 6, str. 506. — »Gasilstvo med mravljami«, knjiga 6, str. 535. — »Kako opazujemo mravlje«, knjiga 7, str. 304. — »Molzna živinica mravelj«, knjiga 7, str. 652 in »Mravlje, knjiga 7, str. 327 in 354.)

Čudeži moderne znanosti

V ledu konservirano življenje

Zastoj življenja še ne pomeni brez-pogojne smrti. Življenje se more tudi prekiniti. Ne samo za eno minuto, za četrť ure, ampak za cele tedne in celo mesece. Srce je omrtvičeno, obtok krvi ustavljen, dihanje je popolnoma prenehalo, kratko malo pred seboj imamo truplo. In vendar moremo to truplo s par gibi zopet zbuditi k življenju. Življenjski stroj prične kakor pravkar navita ura nenadno tiktakati in kolesa se vrtijo naprej.

Ta poskus se je posrečil prirodoslovcu Pavlu Becquerellu, ki je izpostavil žabe in ribe silno nizki temperaturi, da so zmrznile in postale trde kakor

kamen. Njihova trupla so ležala cele mesece v ledu pod steklom. Potem jih je učenjak počasi in previdno otajal in 24 ur pozneje so žabe in ribe veselo plavale v vodi, kakor da bi ne bile prenehale živeti. Slične poskuse s popolnim uspehom je napravil ruski biolog Bahmetjev.

Ali je mogoče konservirati v ledu tudi človeka, ki je najbolj kompliciran življenjski stroj prirode? Ali se bo kdaj uresničila fantazija človeka, ki se je dal s tridesetimi leti konservirati v ledu, da se prebudi čez pol stoletja v drugem, boljšem času in da nadaljuje življenje tam, kjer ga je bil prekinil? Tega poskusa iz umljivih razlogov seveda niso napravili, vendar trdijo nekateri fiziologi, da zadevni poskusi ne spadajo več v kraljestvo bajk.

Petrolej

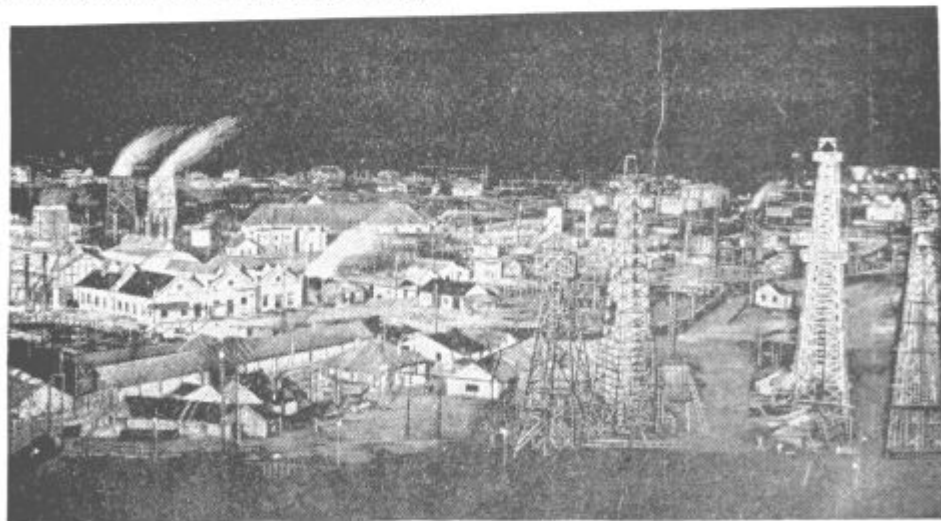
Ijudje delimo ponavadi vse stvari v žive in mrtve. Kako je ta opredelitev napačna in kako utegnejo biti včasih tudi mrtve stvari prežete z nekim silnim življenjem, nam najbolje kaže petrolej in njegova zgodovina. Domišljamo si, da vladamo vsemu svetu, pa smo le sužnji tistega, kar je na njem. Petrolej n. pr. napoveduje vojne in sklepa mir, ruši kraljestva in gradi nove države, sklepa prijateljstva med narodi in jih razdvaja. Zadnja leta skoro ni bilo večje politične akcije, za katero bi ne bil skrit demon petrolej.

Ako pregledamo zgodovino novejše petrolejske politike, potem lahko razlikujemo tri poglavja: Prvo bi imenovali »lov za petrolejskimi vrelec« in je doseglo svoj višek prva leta po vojni. Bojazen, da bi se utegnili svetovna ležišča nafte prenaplo izčrpati, silno naglo naraščajoča poraba petroleja v industriji, pomorstvu in prometu, v prvi vrsti pa zahteve vojaštva, ki si je skušalo za vsako ceno zagotoviti zadostne množine goriva za vojne mornarice, vse to je povzročilo silno borbo za še nezasežene petrolejske vrelce, borbo, ki nima primera v gospodarski zgodovini. Zadnji prizor v tem lovu na petrolejske vrelce je bilo znano mosulsko vprašanje, s čigar rešitvijo se je borba tudi zaključila. Danes so vsa petrolejska

polja dokončno razdeljena. Zedinjene države so prej ko slej obdržale največji kos in krijejo 70 odstotkov svetovne porabe nafte. Drugi največji dobavitelj petroleja je v najnovejšem času mala država Venezuela, ki leto za letom tako

Petrolejski kralj John Rockefeller

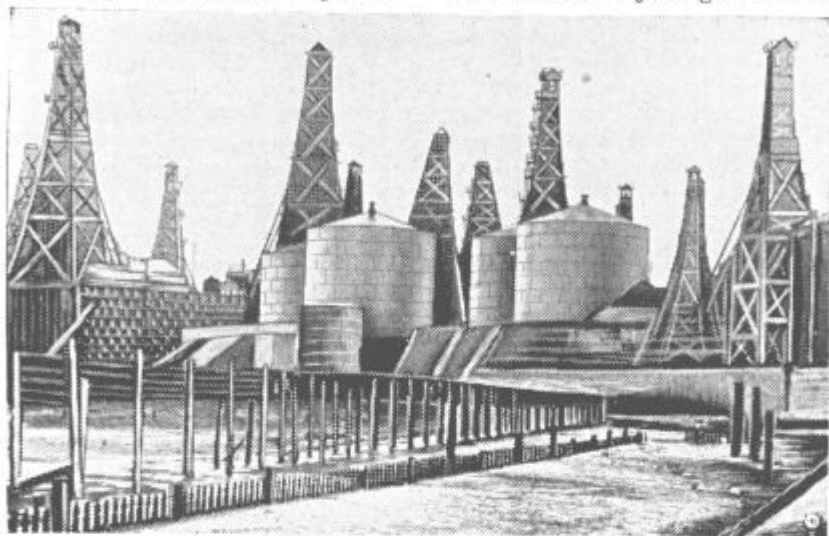
»Večni ogenj« petrolejskih vrelcev

Pri Moreniju v Romuniji se je vnel pred letom dni petrolejski vrelec, ki še vedno gori

množi svoj pridelok, da je veliko Rusijo, ki je bila do nedavna druga petrolejska velesila, izrinila na tretje mesto. Daleč za temi državami šele slede: Mehika, Perzija, Romunija, Holandska, Indija, Ko-

lumbija, Peru, Argentina, Angleška Indija (Burma), Poljska (Galicija) in Trinidad.

Drugo razdobje mednarodne petrolejske borbe še traja in ga vodi skrb, kako

Naprave za pridobivanje petroleja v Baku

Ogromen petrolejski požar v Kearneyu (država New Jersey v Zedinjenih državah)

razpečavati petrolejske proizvode. Čeprav poraba petroleja stalno raste, je vendar omenjeni nesmiselni lov za novimi vrečki privedel do velikanske nadprodukcije, ki so jo v prvi vrsti zakrivile Zedinjene države. Tamkaj načrpajo dnevno več kot dva milijona sodov surove nafte, dasi je ne porabijo niti približno toliko. Posledica nadprodukcije je, da so cene silno padle, navzlic temu, da so se petrolejske družbe spojile v mogočne truste, hoteč umetno vzdrževati cene na višini, ki bi se jim videla primerna. Ta neugodni položaj na svetovnih petrolejskih tržiščih je še poostrila ruska nafta, ki neizprosno tekmuje z ameriškim in angleškim blagom. Da se oskrbe s potrebno množino inozemskega denarja, so Rusi prisiljeni prodajati svoj petrolej za vsako ceno, in res jim je uspelo pomnožiti izvoz za več kot polovico napram predvojnemu času.

Na ta način otežkočeno razpečavanje petroleja je dovedlo do titanske borbe med obema orjaškima petrolejskima koncernoma, ki se jima je polagoma posrečilo osvojiti petrolejsko industrijo vsega sveta, izvzemši ruske. Eden teh koncernov je ameriška Standard-Oil-Company, ki jo je bil ustanovil slavni petrolejski kralj Rockefeller. Ta družba, ki je najmočnejša na svetu, ima v rokah pretežni del ameriških in precej venezuelskih petrolejskih vrečev, skoro vso mehiško petrolejsko industrijo in odločilno besedo pri petrolejskih poljih Kolumbije. Njen edini tekmeč je angleška Royal-Shell-skupina pod vodstvom petrolejskega mogočnega Deterdinga, ki ima razsežna petrolejska polja v Zedinjenih državah, pretežno množino venezuelskega petroleja, vsa nahajališča nafte v Holandski Indiji in katera z zveznimi družbami (Anglo-Persian-Oil in Burma-Oil) nadzoruje tudi vso petrolejsko industrijo Perzije in Indije.

Danes je borba med koncernoma Standard-Oil in Shell že precej ponehala. Boj velikih pridobitnikov za petrolejske vreče, za ceno in v najnovšem času tudi za omejitve produkcije je skoro končan, in začenja se tretje razdobje v mednarodni petrolejski politiki: poskus nekaterih držav, streti monopol petrolejskih koncernov. Začela je Španija, ki je uvedla na petrolej monopol po zgledu Argentine, ki ga je upeljala že pred leti. Največja važnost v tem prizadevanju pa pritiče raznim industrijam za umetno pridobivanje petroleja iz premoga, v prvi vrsti Nemčiji, kjer je ta industrija na-

stala in se tudi razvila do največje popolnosti. Umetni petrolej iz premoga utegne postati resen in opasen tekmeč, tako da nas čaka v bližnji bodočnosti največja borba v zgodovini petroleja: boj med prirodnim in umetnim petrolejem.

Prav značilne so zaradi tega povsem nepričakovane vesti, da hoče neko ameriško podjetje črpati petrolej v severno-zapadni Nemčiji, ki jo hoče napraviti za novega velikega petrolejskega producenta. Nemški petrolej? Clovek se mora nehote posmehniti tej ideji. Saj doslej skoro nismo vedeli, da se tudi v Nemčiji cedi nafta. Tisto malo petroleja, kakor ga imajo gori v okolici Hannovera pa niti ni ameriško odkritje. Tam okoli so že pred desetletji vrtali zemljo, a uspeh je bil vse prej ko spodbuden. V vsej Nemčiji so pred vojno načrpali 100.000 ton nafte in sedaj ga pridobivajo prav toliko, kar pomeni komaj 5 odstotkov porabe. Dandanašnji napravijo toliko petroleja že tudi na kemični način in to pomeni mnogo. Ni čuda, če se petrolejski koncerni boje umetnega konkurenta, ki utegne v kratkem postati zelo močan. Od tod izvira prej ko ne mrzlično prizadevanje Američanov, dvigniti v Nemčiji pridelek prirodnega petroleja. Če jim bo nakana uspela, je zelo dvomljivo. Američani doslej še niso našli novih izdatnih petrolejskih vrečev. Severnoevropska petrolejska družba, ki najbrže ni v zvezi z velikimi petrolejskimi trusti, si je pridobila pravico iskanja petroleja na jako obsežnem terenu krog Hannovera in sosednjega Oldenburga. Svet so navrtali že na več krajih, a nafte doslej še niso našli nikjer. Potrošili so že precejšen kapital, zakaj toč velja vsako vrtnanje okroglo 7 milijonov dinarjev. Vrtnanje za petrolejem je v Nemčiji silno drago, ker se pod neštevilnimi vrtnalnimi stolpi le sem pa tja najdejo izdatnejše množine dragocene tekočine. Petrolej tukaj ne teče kakor v Ameriki in Aziji. Sto ton dnevno, pomeni že nezasišan rekord, dočim v velikih petrolejskih poljih niso redki izvirk, ki dajejo po 10.000 ton nafte na dan.

Brž, ko bodo Američani spoznali jalovost svojega prizadevanja, se bo njih navdušenje ohladilo in razpršile se bodo petrolejske megle, v katere sedaj zavijajo javnost. Zakaj, prav tako, kakor močvirski plin, leži nad petrolejskimi polji špekulacija in bo ležala, dokler bo na svetu še kaj tega dragocenega zemeljskega soka.

Kaj pripovedujejo prsti

Ce motrimo roko po njeni velikosti, bomo ugotovili, da pripada velika roka vestnemu, temeljitemu delavcu, a tudi filistru, ki nima razumevanja za velikopotezno organizacijo. Majhna roka v svoji otroški tvorbi pa kaže na notranje življenje, bogato na mislih in čustvih, na fantazijo in zmisel za vse, kar je veliko. (Glej članek »Kaj razodevajo roke« v zadnji številki).

Med prsti nas najbolj zanima palec, ki šele omogoča začudljive prijeme roke in daje vsem drugim prstom nekaj zaključek. Palec predstavlja voljo, osebnost in kjer je široko in močno izražen z blazinico, razodeva krepko in moško osebnost. Manjši, krajši in ožji palec se javlja predvsem na čustveni roki in kjer je v zvezi z ožjo splošno obliko in mehkim tkivom pri moškem, tam priča o močni ženstvenosti v značaju, o čustvih in pomanjkanju odpora. Korenika govori pri tej vrsti ljudi za čustvo, srednji del za razum, končni člen pa za voljo. Po tem, kateri poudarek je močnejši, lahko sodimo, kateri izmed imenovanih treh elementov prevladuje.

Kolikor je noht večji ali širji od srednjega člena, toliko bolj je razvita volja od logike. V teh primerih gre za impulzivne značaje, ki ravnaajo zelo naglo in brez preudarka ter postanejo lahko vehementni in brezobzirni. Če se da palec upogniti nazaj, razodeva popustljivost, če pa se ne upogne, dokazuje neodjenljivost, trmoglavost in samovoljnost. Če kažejo prstni konci pri popolni napetosti mišic v stran, se razodeva varčnost, ki se lahko stopnjuje do skoposti in lakomnosti. Če pa se prsti močno bočijo navzgor razodevajo radodarnost, včasih tudi razsipnost. Če pri normalni drži roke sega prstanec nad kazalec, prevladuje idealni princip, v nasprotnem primeru pa se kaže materialna praktična smer. Gladki prsti kažejo na zmisel za lepoto in umetnost in njih lastniki so idealne, umetniško nadarjene osebe. Vozlasti prsti pa kažejo na realiste. Lopatasti prsti, ki se proti koncu širijo, kažejo na praktično nadarjenost in realno smer, oglati prsti praktične in duševne zmožnosti, inteligentnega praktika ali praktičnega inte-

lektualca. Stožčasti prsti, ki se spre-daj nalahno zaokrožujejo pa kažejo na močno idealno ali umetniško nadarjenost. Kar se tiče nohtov, kažejo kratki razburljivost, včasih celo prepirljivost, posebno če so bolj široki nego dolgi. Ozki, navzgor obrnjeni, krempljasti nohti izdajajo lakomnost, zavist, nevoščljivost. Široki beli in zelo mehki nohti govorje za pohotnost in čutnost. Močni, široki, rdeči nohti razodevajo odkritosrčne, dobrovoljne ljudi nagle jeze. Kratki, blede ali sinji, oglati-široki nohti dokazujejo nizko mišljenje in nag-njenje k opravljenosti. Močni nohti so dokaz dobre konstitucije, dolgega življenja, žilavosti, vztrajnosti, trdovratnosti in energije. Tenki, mehki nohtiči pomenijo šibkost in zmanjšano življensko silo. Obtrgani ali obgrizeni nohti govo-re za prirojen naklon k nervoznosti.

»Vsota vse duševne nadarjenosti in zmožnosti,« pravi Emil Peters, globoki poznavalec ljudi in tenkočutni psiholog v svoji knjigi »Roka in značaj«, katere izvajanjem smo sledili v teh vrstah, »je v možganih. Njih najzvestejši sluga, njih inteligentni posrednik med idejo in izvedbo, formalni princip in organ, ki daje vsaki misli življenje — je roka!«

Alžirsko bogastvo

Izkoriščanje neizmernih rudnih zakladov, ki jih premore Alžirija, se stalno razvija. Razen železa, cinka, svinca, bakra, raztoka (antimona), živega srebra, petroleja, lignita in žvepla, vsebujejo tla te kolonije krom, mangan, arzenik, sol, fosfate in celo premog. Bodočnost Alžirije leži brez dvoma v izrabljanju podzemskih zalog, ki so med prvimi glede sirovin za Francijo. Da se zadosti neprestano rastočemu razvoju izvoza, so se pristanišča opremila z napravami, ki se dan za dnem modernizirajo. V kratkem bodo mogli povsem zadoleti zahtevam večajočega se prospeha. L. 1928. se je izvozilo nad 766.000 ton fosfatov, 2.110.500 ton železne rude in 32.000 ton cinkove rude. Naposled javljajo statistike, da se je v nedavno odkritih premogovnikih v Kenadsi, ki jih izkoriščajo državne železnice, izkopalno 21 tisoč ton ogljena.

Milijoni v zraku

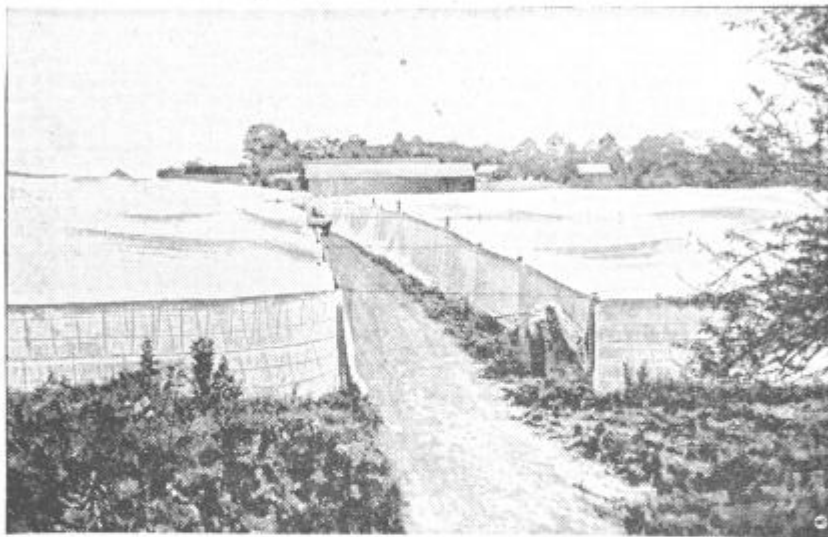
O tobaku in kadilcih

Ce je Kolumb zares prvi odkril Ameriko, je še vedno sporno vprašanje. Da je pa Evropi odkril tobak, to je zgodovinska resnica. Ko se je Kolumb l. 1492. izkrcal na Guanahani, je videl, kako pušijo domačini zvitke iz tobačnih listov, ovitih s koruznim peresom. Že l. 1511. je prišla to-

bačna rastlina v Evropo kot zdravilna zel, ki dela čudeže. L. 1560. je uvedel tobačno rastlino francoski poslanik Jean Nicot* v Francijo odkoder se je razširila kmalu po vsej Evropi.

Odkod ima tobak svoje ime, še ni do-

* Glej Žis, knjiga VII., str. 694.

Tobačni nasadi, zavarovani pred vremenskimi nepravilnostmi

Žetev tobaka na otoku Kubi

gnano. Baje so imenovali ameriški praprebivalci s koruznim peresom zvite tobačne zvitke tabacos. Po drugem sporočilu pa je dobil tobak ime po otoku Tobagu oziroma po srednjeameriški provin-

zbujači velikansko pozornost. Kronist tedanje dobe beleži, da so ta zoprno smrdeči dim požirali in izdihavali z nenasitno slastjo, kar je baje koristilo njih zdravju. Kmalu so kadili na Angleškem

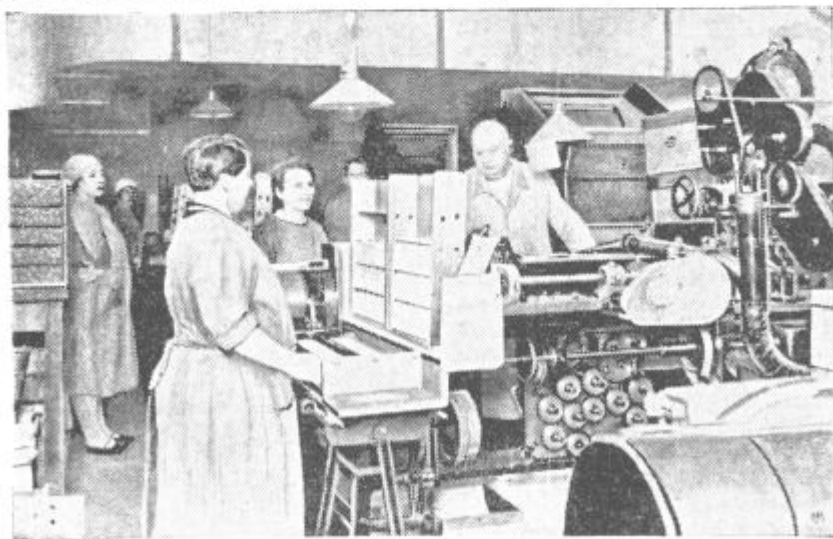

Makedonski kmetje pri nizanju tobakovega listja za solnčenje in sušenje

ci Tobasco. Čeprav so Evropci že dolgo poznali tobačno rastlino, vendar ni padlo nikomur v glavo, da bi jo kadili. Prvi, ki so kadili, so bili španski mornarji in angleški kolonisti v Virginiji. Poslej se vaši, ki je zajel ves civilizirani svet, ni dal več zadržati.

Ko so se pojavili angleški kolonisti doma prvič z gorečo pipo med zobmi, so

vsi: stari in mladi, bogati in revni, in sicer samo pipe. Prišlo je celo tako daleč, da so se kadilci zbirali v posebnih kadilnicah, kjer je šla pipa kakor pri Indijancih iz ust v usta. Kdor je hotel biti moderen, je moral »piti tobak«. (Primerjaj našo ljudsko: Lisica, lisjak sta pila tobak...) Kdor ni znal puhati dima skozi nos, je bil zaznamovan. Novince so po-

Izdelovanje cigaret

učevali v kajenju posebni »profesorji«, ki so jih učili, kako se puhačo kolobarji v zrak. Tobak pa je bil silno drag in so ga dobesedno odtehtavali s srebrom.

Že konec 16. stoletja je kadilna strast osvojila Španijo, Portugalsko, Anglijo in Holandsko. V 17. stoletju je prišel tobak v Carigrad, Egipt in Indijo. Vojne so zelo mnogo pripomogle k razširjenju tobakovega zelišča. Zaman sta se borili država in cerkev zoper tobak. Papeža Urban VIII. in Inocenc XII. sta izobčevala kadilce, moskovski oblastniki pa so šli tako daleč, da so kadilcem rezali nosove. V Carigradu je policija vdirala v hiše, iz katerih je uhajal dim cigar. Kadilce so za kazen obešali na podboje. Še konec 17. stoletja so porinili muslimanu, ki je kadil vivček, cevko skozi nos in ga vodili v strah kadilcem po ulicah. Celo do leta 1848. je bilo kajenje na cestah zabranjeno v raznih deželah. Zakaj so preganjali kadilce? Ker ljudje niso kadili kakor dandanašnji, ampak so se s tobakom opajali. Vlekli so tako dolgo, da so obležali nezavestni na tleh. Kronike tedanje dobe so polne podatkov o neugodah zaradi tobaka. Nastajali so požari in eksplozije, ker niso bili kadilci oprezni. Toda bilo je že prepozno. Človeštvo ni moglo več živeti brez nikotina. Kdor ni kadil tobaka, ga je žvečil ali njuhal. Pristno evropski »iznajdbi«.

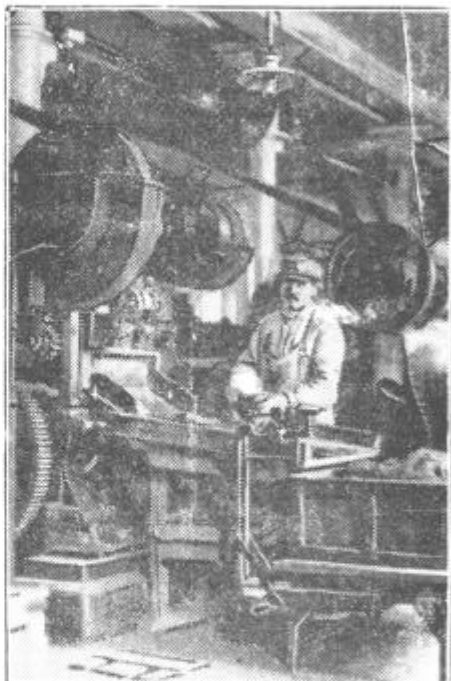
Danes mislimo o tobaku drugače. Uživanje tobaka se je »poplemenitilo« in dobilo s cigareto v vsakem oziru estetsko obliko. Cigareta se je pojavila šele pred dobrimi 60 leti. Zvijanje cigar je nastalo baje v Španiji, odkoder je prešlo v Francijo in na Balkan, kjer so cigare pregnale vodno pipo in čibuk. V Rusijo je prodril papirus za časa rusko-turške vojne (leta 1877.). Leto dni pozneje je dosegel po okupaciji Bosne Avstrijo, kmalu nato pa se je udomačil povsod.

Danes je cigareta najrazširjenejši način uživanja tobaka. Že pred vojno je bila poraba cigaret v Zedinjenih državah velikanska; po vojni se je pošestorila. Na Japonskem pokade danes štirikrat toliko cigaret kakor pred vojno. Poraba cigar pa stalno nazaduje. Svetovno porabo cigaret cenijo na 250 milijard kosov letno, poraba cigar pa je znašala l. 1926. komaj 16.8 milijard. Največ »cigararjev« je na Nemškem in v Ameriki, na Angleškem pa se je tako zakoreninil vivček, da ga še danes ne morejo odpraviti.

V naši državi, ki sama prideluje obilo tobaka, se pokadi tega zelišča za 1 milijardo 664 milijonov Din na leto. Dravska

banovina, ki jo v potrošnji tobaka presejajo le še savska in dunavska banovina, izda za tobak na leto 201.7 milij. Din. V Sloveniji, kjer imamo okrog 300.000 kadilcev, znaša leti potrošek na vsakega povprečno 675 Din.

Od tobačnega lista do cigarete je dolga pot. Človek, ki suče drobno svaljčico med prsti, se niti od daleč ne zaveda, koliko dela je treba za eno cigareto. Požete liste tobačne rastline je treba najprej zvezati v sveznje. Potem jih je treba posušiti na zraku, kjer se kvasijo in kisajo. Ko se

Stroj za izdelovanje cigaret v ljubljanski tobačni tovarni

segrejejo, jih obračajo, dokler se listi ne skrčijo in ne dobe več ali manj temnorjave barve. Potem je treba tobak še enkrat posušiti. Kadar pripeljejo surov tobak v tvornico, ga zopet vlažijo, razprašijo, trgajo in mešajo. Potem pride v žrelo tobačnega stroja. Začenja se proces, ki ni tako enostaven. S tobakom pridejo v stik nešteti prsti, preden so cigarete zvite. Stroj, ki izdeluje svaljčice, da dnevno do 400.000 kosov. S tem pa delo še ni končano, kajti cigarete so še vlažne. Zopet se začne sušenje, prekladanje, sortiranje in zlaganje v škatle. Za to delo še nimamo stroja, a človeška ročna spretnost ga je v tem pogledu že skoro preko-

sila. Ali se zdi verjetno, če slišimo, da sta dve roki v enem samem dnevu spravili v zavojčke 30.000 cigaret. In ko je bilo storjeno vse, kar zahteva država, šele potem smemo kaditi cigareto.

Ali smemo kaditi? Predvsem slišimo, da bi morali varčevati z denarjem in opustiti tobak. Toda ali bomo zato bogatejši

od onih, ki ne morejo kaditi? Drugi se zgražajo nad »strupenim« nikotinom. Tudi ti ne žive delj od nas, ki se naslanjamo s cigareto. Seveda je kajenje nezdravo. Toda, ali ni vse, kar počenjamo, do 90 % škodljivo zdravju? Ali ni že življenje samo na sebi nekaj nezdravega? Torej: Prižgimo novo cigareto!

Ivan Podržaj

Peter Kopal

Pijan je!
— Pošteno se ga je nalezelo!
— Da ga le sram ni!
— Doma mu žena umira, on pa pije!

— In pleše!

Tako so sodili in obsodili gostje v predmestni kčmji Petra Kobala, ki je sedel za mizo v kotu pod Križanin in z zaprtimi očmi razlagal natakariici, kako je bilo takrat, ko ga je zadela granata in mu odnesla — pamet.

Natakariica se je smejala in ga dražila.

— Fanči! jo je poklical mlad fant v družbi dveh starejših gostov in nemierno sedeče nališpane ženske.

— Fanči, pusti ga, saj vidiš, da je pijan!

Peter Kopal je odprl oči in uprl pogled na mladega fanta.

Nališpana ženska se je zasmejala:

— Rudi, kako te gleda!

— Kakor tele, ko mu zasadiš nož v vrat, je dejal eden od starejših gostov in vsi so se smejali.

— Fanči, pusti ga! se je zadržal mladenič. — Njegov glas je slišal glasu mesarja, ki udriha po ubogem živinčetu na poti v klavnico.

Peter Kopal je skrčil pest. Njegov pogled je bil zelen.

Natakariico so ustavili pri sosednji mizi in jo spraševali, kdo je Peter Kopal.

— Ne vem. Pravijo, da je zmešan, sicer pa dober človek.

Mladenič je segel čez stol in potegnil natakariico k sebi:

— Kaj si rekla? Kako veš, da je dober človek?

— Ona že ve! se je zagrohotala nališpana ženska in izpraznila kozarec.

— Molči! je velel mladenič, prijel natakariico trdo za roko in zahteval, da mu pove, od kdaj pozna Petra Kobala.

— Gost je, kakor vsi drugi. Več ne vem.

— Ne boš! ji je zapretil mladenič.

— Rudi, bodi pametne! ga je udaril po rami eden od starejših gostov, drugi pa mu je pritrdil.

Mladenič je vstal in oplazil s krvavim pogledom Petra Kobala, ki je še vedno nepremično buljil vanj.

— Ljudje me kličejo, se je izvila natakariica iz fantovih rok in odhitela v drugo sobo.

— Preklet je zvil ustnice mladenič, se opotekel na stol in poklical harmonikarja. Ošabno je segel v žep, se ozrl po Petru Kobalu, stisnil harmonikarju zmečkan bankovec in mu naročil ples.

Harmonikar je pomežiknil, sedel na klop ob peči, raztegnil meh in harmonika je hreščala.

— Zdaj bomo videli, zdaj se bo pokazalo, se je oddahnil mladenič in natočil kozarec družbi.

— Rudi, ne bodi vendar siten! ga je mirila nališpana ženska.

— Molči, sitnica! ji je zabrusil in vstal.

Harmonika je hreščala in pari so se vrteli.

Tudi Peter Kopal je vstal. Počasi je stopal v drugo sobo. Prevzel je natakariico točajju in se zavrtel z njo.

Besen je skočil mladenič za njima, Odrinil je s pestjo Petra Kobala in plesal z dekletom do kraja. Poskakujoč se je vrnil k svoji družbi, obrnil stol proti kotu s Križanin in se posmehoval Petru Kobalu.

Ko je šla natakariica mimo, jo je Peter Kopal poklical in naslonjen nanjo s prstom pokazal na mladeniča. Natakariica se je zasmejala in Peter Kopal tudi.

Tedajci je priletel v kot kozarec, se zadel ob Križanega in križ je padel na

mizo naravnost pred Petra Kobala, ki je mirno segel po njem in ga hotel obesiti na staro mesto v kotu.

— Kdo pa ste vi, kaj? se je nenadno razkoračil mladenič pred Kobalovo mizo, z rokama v hlačnih žepih.

Peter Kobal je držal Križanega v roki in molčal.

Gostje so utihnili in gledali prizor. Natakariica je izginila v kuhinjo.

— Kdo pa ste vi, kaj, . . . je ponavljal mladenič.

— Jaz sem jaz! je sprežovoril resno Peter Kobal, držal pred razjarjenim fantom Križanega in ga vprašal:

— Fante, ali poznaš tega?

Mladenič je pogledal v tla, stresel z glavo, izvlekel roki iz žepov in zavpil:

— Vi se izmikate! Vi me ne poznate!

— Ne želim te časti, je odgovoril resno Peter Kobal in hotel obesiti križ.

— Vi? je zapretel mladenič in segel z desnico v hlačni žep.

Peter Kobal je stopil na stol, da obesi križ na steno.

Med gosti je završalo. Nekdo je skočil k mlademu fantu in ga prijel za desnico. Zenske so begale iz sobe v sobo. Prihitela je natakariica in se postavila pred mladeniča.

— Stran, vlačuga!

In mladenič je potegnil roko iz žepa.

— Rudi, Rudi! je kričala njegova družba.

— Rudi! je zavpila natakariica.

Peter Kobal je skrivil telo, okrenil z glavo in omahnil s stola. Zvrnil se je na roke natakariice, ki je zavpila:

— Jezus, zabodel ga je!

— Jezus, Marija! so vzklikale ženske in vzdihovale.

— Mama, mama! se je mešal obupan krič otrok s truščem v splošni zmedu.

Nekdo je potegnil nož iz Kobalovega lrbta. Curek krvi je obrizgal natakariico, ki je topo gledala v Križanega, krčevito-stisnjeneza v pesti — onega, ki je bil po njeni veri kriv njenega materinstva.

Pred novim izbruhom Vezuva

Vezuv je zvest tradiciji. Vsako leto v začetku poletja opozori na neugaslo silo svojih skrivnosti podzemeljskih moči. Toda vsakoletni znaki njegove slabe volje prav nič ne vznemirjajo okoliškega prebivalstva, zakaj vsa zadnja leta, ko so napovedovali katastrofo, ki pa le ni hotela priti, so zazibala ljudi v sladko prepričanje, da se ni več bati eksplozij.

Bog ve, če se sveti mir sedaj vendarle ne skali spričo pretečega bobnenja, ki se oglašja v osrčju mrkega, v temne oblake zavijajočega se orjaka in spričo vznemirjajočih vesti, ki jih observatorij dan na dan razglašja v svet, poudarjajoč, da kaže vulkan čedalje bolj očitne znake svoje notranje razburkanosti. Ali pa vedo vulkanologi v resnici kaj več o skrivnih namerah ognjenika nego mi navadni smrtniki? Dosedanje izkušnje kažejo, da navzlic vsej učenosti ne morejo točno napovedati ne časa ne jakosti izbruha. Kar se tiče Vezuva, je samo en zanesljiv znak, ki kaže, da se utegne pripravljati nekaj resnega: Napoljski vulkan dolgo —

predolgo že sniva spanje pravičnega — mir traja dlje ko navadno; tedaj ne more biti več daleč čas, ko se bo zdramil.

Že lani je bil majhen alarm, ko je lepe junijske noči iz žrela nenadoma bruhnila lava in se vnila po pobočjih, ogražajoč mestece Tercigno, ki mu je že porušila nekaj samotnih bajtic. Potem je spet vse utihnilo. Ali je nemara sedanja vznemirjenost ognjenika znak novega močnejšega izbruha, ki ga s tolikšno skrbjo napovedujejo odgovorne glave observatorija?

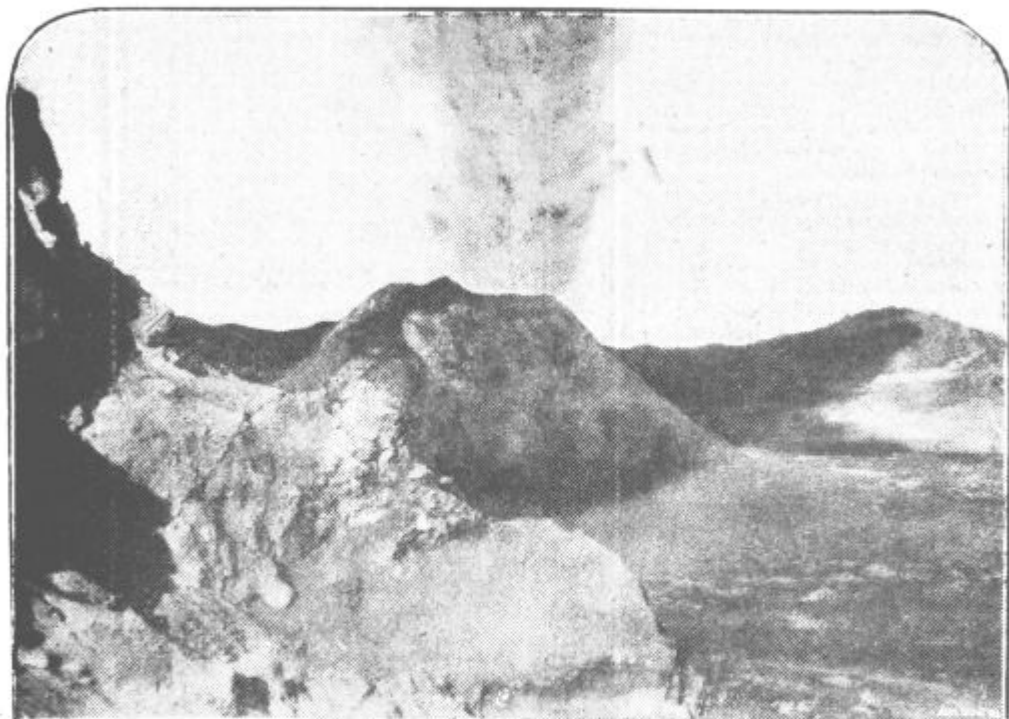
Žrelo Vezuva se je v najnovejšem času silno predrugačilo. Do lanskega leta je tvorila vrh ognjenika široka in globoka kotanja, sredi katere so iz stožčastega bruhala uhajali plini in trdne vulkanične snovi. Po lanskem bluvanju pa se je bil ta stožec pogreznil, dno žrela pa se je v nekaj mesecih dvignilo od višine 845 m na 1142 m. Ker je Vezuv visok samo 1160 m, je zelo verjetno, da bo ob prvem večjem izbruhu lava mahoma napolnila plitvo

kotanjjo in se razlila čez robove žrela v dolino.

Spričo preteče nevarnosti prav resno razmotrivajo, ali ne bi kazalo zgraditi na pobočjih velikanskih zidanih pregrad, ki bi zadrževale v dolino drveči ognjeni tok, ali pa ga vsaj odvajale v neobljudene kraje. Obrambni zidovi bi bili po 15 do 20 m visoki in 50 metrov široki. Naprave za prvo silo bi veljale preko 6 milijonov dinarjev. Seveda, če se bo Vezuv pošteno odkaša-

ukresal v glavi nekega drugega opazovalca: »Glejte,« je dejal, »kaj bi ne bilo najpametneje, da se zgradi ogromen kamenit čep, ki bi ga nalik zamašku zagvozili v žrelo.« Prebrisani svetovalec gotovo ni mislil na tujski promet, zakaj upoštevač njegov načrt, bi bila Cookova potovalna pisarna prisiljena pobrati šila in kopita ter se izseliti iz dežele.

Toda medtem, ko kuje človeški um zoper njega zaroto, se kuha Vezuv v

Pogled na Vezuv

ljal, potem ni na svetu sile, ki bi se mogla zoperstavljati njegovemu razdiralnemu delu. Toda delo človeških rok navzlic temu ne bi bilo zaman, ker bi pustošenje lave vsaj omililo, če ga že ne bi moglo zadržati.

Dandanašnji ljudje že povsod razmišljajo, kako bi se uprlj usodni jezi vulkanov. Ob prihki lanskega velikega izbruha Etna so se pojavile prav originalne ideje. Nekdo, ki je natančno izračunal, koliko lave udere iz žrela, je predlagal, naj bi se po pobočju ognjenika skopali krog in krog globoki jarki, v katere bi se stekali ognjeni hudourniki. Se bolj genialen načrt pa se je

težko zadrževanem gnevu, kj bo lepega dne z vsjo silo bruhal na dan. Vprašanje je samo: kdaj?

==Oče Sherlocka Holmesa==

Kdo izmed živeče generacije ni o tem gospodu že kaj čital — iz peresa Conana Doyleja ali iz potvorjenih detektivk? Niste čitali? Potem ga poznate vsaj po imenu. Menda ni odraslega človeka med nami, ki ne bi poznal tega mojstrskega detektiva tako ali drugače — vsak pa gotovo ne ve, da se Sherlock Holmes ni rodil iz matere, ampak iz očeta v osebi Conana Doyleja.

Conan DOYLE

Kdo je bil ta mož? Prišel je iz Škotske, kjer se je rodil 22. maja 1859 v Edinburghu in je študiral na pravoznanstvo, ampak medicino ter je deloval od l. 1882. do 1890. kot praktični zdravnik v Southse, kjer je bil izvedenec za psihiatrična mnenja pri sodišču. Potem se je vkrcal na nekega kitolovca, ki je odjadral proti tečaju. Poleg zdravniškega poklica se je bavil z literarnimi deli, ki pa mu v začetku niso hotela prinesiti priznanja. Šele ko se je lotil detektivskih snovi, je uspel. Njegovo ime je naglo prodrlo v javnost, ki je sprejela detektivske povesti kot nov literarni obrazec. Ni dolgo trajalo, pa je bil Conan Doyle kot stvaritelj genialnega detektiva Sherlocka Holmesa znan širom sveta. Naklade njegovih spisov so se stopnjevale v stotisoče in

milijone. Prevajali so jih v vse jezike. Število čitateljev detektivskih povesti je stalno naraščalo. Seveda so imele Doylejeve stvari tudi neko literarno vrednost, čeprav niso bile standardna dela svetovnega slovstva. Čitali so jih radi tudi veliki možje in o Masaryku je znano, da je pred leti prav rad vzel v roke detektivski roman, ki mu je bil v prijetno razvedrilo.

Odkod pa je vzel Conan Doyle zgled za svojega genialnega detektiva? Iz življenja. Živel je svoje čase na Škotskem v Edinburghu zdravnik dr. Joseph Bell. Mož je imel nenavada ostro oko in je postavil neprekosljive diagnoze. Čim je stopil bolnik v sobo, ga je premeril od glave do nog in takoj običal na najranljivejšem mestu njegove vnanjosti. S tem spoznavanjem ljudi je dosegal dr. Bell velike uspehe. Zgodilo se je n. pr., da je prišel k njemu v ordinacijo vojak. »Vi ste podčastnik«, mu je rekel, »in ste služili na Bermudih.« — »Kako to veste?« je vprašal začudeni došlec. »Vstopili ste v sobo, ne da bi se odkrili. Tako stopi samo podčastnik v sobo za moštvo. Vaš obraz je ukazujoč. To je čisto vojaška poteza. In izpuščaj, ki ga razodeva vaša koža na čelu, je doma samo na Bermudih.« Podčastnik je moral priznati, da je vse tako, kakor je povedal dr. Bell in je dobil pred njim silno spoštovanje.

Po tem Bellu je skrojil Conan Doyle svojega Sherlocka Holmesa, moža z ostrim, asketskim, bistroumnim in duhovitim obrazom, ki je združeval vse poteze genialnega detektiva. A to se je zgodilo že potem, ko je dodobra proučil črtice ameriškega pisatelja Edgarja Alana Poeja, ki je v jedru prvi početenik kriminalnega literarnega tipa v nevezani besedi.

Doyle je imenoval detektiva Holmesa zato, ker je bilo to ime tedaj zelo razširjeno in popularno. Hotel se je postaviti na nasprotno stališče kakor pisatelj Charles Dickens, ki si je rad izmišljal imena. Tudi v tem je docela uspel.

Doylejevih detektivk se občinstvo kar ni hotelo nasiti. Pisatelj je imel o njih svoje mnenje in se ni dal zasenčiti od slave. Z zgodovinskimi snovmi, ki so mu subjektivno bolj ležale kakor kriminalne zgodbe, ni uspel. Zato se je moral vedno iznova vračati k svojemu nesmrtnemu detektivu, ki ga je občinstvo nenasitno požiralo.

Za svetovne vojne se je Conan Doyle postavil v službo domovine. Organiziral je v Crowboroughu zbor prostovoljcev, ki se je štiri leta boril na francoskem bojišču. Potem je spisal zgodovino angleških čet na francoski fronti. To delo obsega šest zvezkov. Ko mu je na bojišču padel sin edinec, pa se je odmaknil od vsakdanje realnosti in se vdal spiritizmu. Pred petimi leti je predsedoval mednarodnemu kongresu spi-

ritistov v Parizu, spisal pa je tudi dve knjigi debelo zgodovino tega pokreta.

L. 1902. je bil povišan v plemiški stan. Do zadnjega je živel v svoji hiši v Crowboroughu, kjer je umrl 7. t. m. star 71 let.

— OS.

Conana Doyleja so pokopali med rožami na njegovem vrtu v Crowboroughu. Pogreb je bila pristna spiritistična prireditev. Zen-

ski svet se je udeležil pogreba v svetilih letnih oblekah. Prav tako njegova žena in hči. Vdova je prečitala ob grobu na naslov duše njenega moža poslanico, v kateri se je zahvaljevala v imenu vseh prisotnih njegovemu duhu za boj proti laži. Tako so pokopali spiritista Conana Doyleja, toda oče Sherlocka Holmesa bo živel še nadalje brez spiritističnih ceremonij.

Največji prekop v Evropi

Načrt, da bi se zvezale vse proti severu tekoče reke v Nemčiji z velikim prečnim, plovnim kanalom, je že zelo star. Čelo Napoleona se je že zanimal zanj, čeprav prekop takrat še ni bil posebno potreben. Pozneje, pred kakimi 70 leti, ko so začela ob teh rekah nastajati velika industrijska mesta, je pa zanimanje za kanal zavzelo povsem konkretne oblike.

Za začetek so hoteli zgraditi tako zvani Dortmund-Ems kanal, ki naj bi omogočil tadjeplovbo med Renom, Wesero in Labo. Načrt je pa takrat zaradi političnih nesprijetnosti padel v vodo. Šele po vojni, ko so bridke izkušnje pokazale, kako bi bil kanal tudi velikega strateškega pomena, so se lotili dela v posameznih odsekih in sedaj je odločeno, da se bo ves kanal zgradil do 1937.

Od prekopa bodo imela največji dobiček porenska premogovna in fužinarska okrožja, ki bodo lahko na zelo cenen način oskrbovala velika industrijska mesta severne Nemčije, zlasti Berlina s surovinami. Nasprotno se pa južne nemške dežele za prekop nič kaj ne ogrevajo, ker se boje konkurence Porenja. Zoper gradnjo so tudi nemške državne železnice, ki jih bo prekop redovno prav občutno oškodoval.

Lokalni patriotizem, ki menda cvete v Nemčiji bujnejše kakor kjerkoli drugod pa vidi v zgradbi te velikanske vodne ceste, ki bo držala tudi preko Berlina, samo umetne favoriziranje državne prestolnice. Zaradi

ugodnih zvez, ki jih ustvarja prekop, se bo razširil Berlin v ogromno trgovsko in industrijsko naselbino, v nekakšno osrednje premogovno tržišče severne Evrope. Premog, ki se bo dovažal v Berlin po kanalu, bo pri toni za 70 do 100 dinarjev cenejši kot doslej in bo popolnoma izpodrinil angleški premog, ki ga sedaj uporablja večina berlinske industrije. Delavnost bo zaradi tega silno narasla in privabila v mesto nove ogromne armade delavstva z dežele.

Isto velja tudi za nekatera druga mesta ob bodočem prekoku. V bližini Magdeburga, kjer se bo križal kanal z reko Labo, projektirajo in grade na milijon kvadratnih metrov obsegajočem industrijskem svetu velikanske cinkarne, elektrarne in plinarne, ki bodo največje v Nemčiji, in ki se bodo po kanalu oskrbovale s potrebnimi surovinami.

Jasno je, da tako velik napredek nekaterih delov države na škodo drugih ne gre vsem v račun. Sicer so pa to nemške zadeve in nas kot kroniste zanima samo še: koliko bo veljala zgradba prekopa in kdaj bo dovršena?

Država, ki sama vodi in nadzoruje vsa gradbena dela, se je zavezala, da bo prekop popolnoma dovršen l. 1937. Kanal bo veljal z vsemi odepri in drugimi stranskimi deli po sedanjem proračunu okroglo 7 milijard dinarjev. Rentabilnost, ki so jo izračunali na podlagi prometa po drugih prekopih bo reki zelo velika in se bo vloženi kapital obrestoval po najmanj 8 odstotkov.

Roman

»Kakšna je družabna vloga romana?« se je ondan v nekem krožku vprašal André Maurois. Nekam začuden ob svojem poslu romanopisec izprašuje nas in sebe, zakaj nam je še treba prisrčnih stikov z junaki, ko je že naše življenje dovolj prežeto s strastmi. Ali nam daje roman dopolnitev k življenju? Človek bi pritrđil, ker ob zelo razgibanih dobah roman izgine, n. pr. 1793—1815, 1914—1918. Veselje do romanov izvira morda tudi iz potrebe po zaupnem stiku z drugim bitjem, pri čemer naj človek nadomesti vse osebne izgube... Kako torej, ustvarja li roman običaje ali

zgoj izvira iz njih? Dr. M. de Fleury opozarja kot psihiater, da so povsem uravnoteženi ljudje lahko živel, ne da bi bili čitali romane; zgled njegov učitelj Charles Richet. J. Barthélemy priznava romanopiscu pravico, naj si domišlja, da na novo svet ustvarja; iz strahu pred razočaranjem pa rajši ne hodimo overavljati. Vrlji pesnik Tristan Derème pa rahlo ugovarja zoper nasilstvo romanopisca, ki se nam imeniti s svojim tako zvanim »ustvarjanjem«. Besednjak s svojo izlozbo rečenic in izrazov, ki čakajo, mu daje več užitka nego najboljši roman. Nekam podobno se je svoj čas izjavil menda Anatol France.

✕

Joseph Kessel

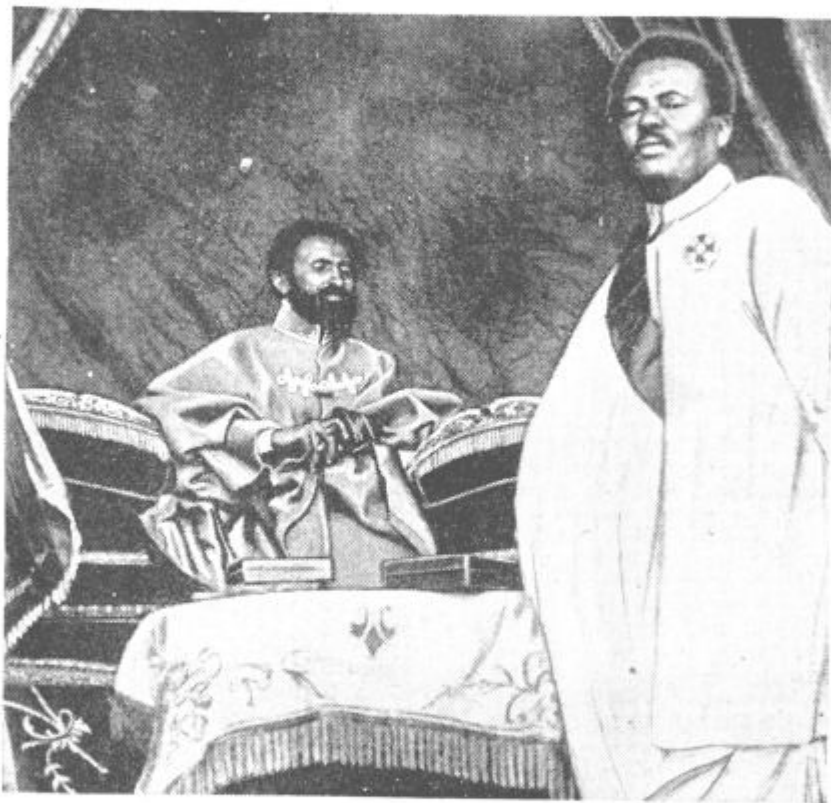
= Z letalom med sužnje =

Stoletja in stoletja je preskrbovala ekvatorialna Afrika ameriške naseljence, abesinske vojščake in arabske poglavarje s človeškim mesom.

Dasi so Zedinjene države opustile prakso suženjstva in čeprav jo evropske države s težavo odpravljajo v svojih kolonijah in protektoratih, so ob Rdečem

karavane v Nedž, Transjordanijo, Sirijo in Perzijo.

Iz Abesinije ne moreš naravnost k morju. Da prideš do morja, moraš potovati skozi francosko Somalijo, italijansko Eritrejo ali skozi angleški Sudan. To potovanje je bilo razmeroma lahko, dokler se niso začele države zanimati za suženjstvo. Po vojni in posebno zadnja

Abesinski cesar Haile Selasi (prej kralj Tafart.) v razgovoru z abesinskim plemičem

morju še vedno tri neodvisne države, ki se ponašajo z lepoto in grozo primitivnega življenja: Etiopija (Abesinija) v Afriki, Jemen in Hedžas v Aziji.

Abesinija obsega province, kjer žive plašna plemena z debelimi ustnicami. Zivela so vedno v suženjstvu in se ga še danes ne morejo otresti. To središče, ki rabi sužnje, pa je hkrati njih eksportni center za azijsko obalo. Odtam potujejo

leta so izdale države uradne prepovedi, ki se tudi strogo izvršujejo. Policija je stalno na preži. Policijski oddelki preiskujejo deželo, vojne ladje pa križarijo po morju. Trgovina s sužnji torej ni več tako javna kakor nekoč. Zato jih trgovci vodijo po nepoznanih potih do skrivnega vkrcevališča in naskrivoma stopijo na azijska tla, kjer se dopolni njih usoda. Te okolnosti so bile, ki so nam predpisale

pot: morali smo v Abesinijo, da smo tam, ne da bi nas spoznali, lahko proučevali rekrutacijo in način suženjstva, potem pa na lastno nevarnost spremljali

1. januarja iz Marseilla. Trinajest dni pozneje smo se izkrcali v Džibutiju, odkoder vodi ozkotirna železnica v Addis Adebo, glavno mesto Abesinije. Potnik mor

Ibn Saud, vladar Hedžasa

karavano trgovcev s sužnji skozi puščavo, goščavo in morje in prišli naposled v Jemen in Hedžas, kjer smo videli zaključek tega tveganega trgovanja.

Ladijski poročnik Lablache, dr. Peyré in jaz smo odpotovali z Monfreidom dne

Fejsal, kralj Iraka

prevoziti približno 800 km puščave in goščave, preden se povzpne na 2600 m visoko ravnico. Monfreid nas je ostavil pri Diré-Daoua, prvem važnem mejniku v Abesiniji. Moral je iskati nadomestila za drvarje svoje tovarne za moko. Za

Rezidenca abesinskega vladarja pri Addis Abebi. V ozadju (desno) mavzolej vladarja Menelika II.

njegovega bivanja v Franciji so namreč vpadli v njegov kraj vojščaki plemena Isa, ki zasledujejo iztrebljenje Danakilov, Somalijcev in Abesincev. Njegovi uslužbenci so bili deloma pobiti, deloma pa pohabljeni. Dogovorili smo se, da se dobimo pozneje v Monfreidovem vrtu v Haraoue.

Monfreid mi je dal s seboj priporočilno pismo za nekega starega muslimana, ki je bil bogatelj pri trgovini s sužnji. Dal sem se skrivoma odvesti k njemu, kajti hotel sem, da ostane smoter našega potovanja pri abesinskih oblastvih in pri francoskem poslanstvu tajen.

Trgovec s sužnji je zelo dostojanstven in prijazen mož. Obvlada prav dobro angleščino ter sva se mogla lahko razumeti.

»Ne prodajam več sužnjev,« je rekel. »Pameten mož se sčasoma omeji na delovanje v lastni hiši in se ukvarja le še z lastnimi zadevami, kakor vsi drugi.«

»Kakor vsi drugi?« sem se začudil. Tudi v Addisu? Saj določba negusa ...»

»Gotovo, gotovo! Ampak tukaj ima vsak poglavar — in teh ni malo — svoje sužnje. Poglejte samo, kako jezdijo na mulah skozi mesto! Za njimi drepljajo peš pristni Abesinci, vojščaki, razganjači muh, hlapci, nosači, sli. Oglejte si držo poslednjih! Ali je na njih kaj človeškega? Če pobegnejo, ne pridejo daleč, niti do sodišč; sosedji jih polove in privedejo zopet k lastnikom.«

Starec je nekoliko pomislil, srknil malo kave in nadaljeval: »Ker vas že pošilja moj prijatelj Abd el Haj (arabsko ime Monfreida), vas bom priporočil svojemu prijatelju Saidu v Hararju.«

Harar ... Vedel sem, da leži to mesto, prestolnica province enakega imena, le kakih deset kilometrov od Haraue, kjer nas je pričakoval Monfreid. Ta srečni sestanek je moje nestrpnost tako vzpodbudil, da sem prosil med obedom negusa, naj nas da odvesti z letalom v Harar.

Nagus je imel dva francoska aviatika, Mailleta in Corrigerja v svoji službi. Maillet je bil v Abesiniji že slaven. Corriger, ki je bil mlajši in je prišel šele pred kratkim, je pa kmalu našel priliko, da se izkaže. Oba sta rada ustregla naši želji.

Ostavili smo Addis Adebó rano zjutraj. Corriger je vzel v letalo Lablachea, Peyré in jaz pa sva prisedla v Mailletovo letalo. Sedela sva na kovčegih ter očarana opazovala skoro deviško in z mrzlico okuženo Avaško goščavo, kjer žive žirafe in leopardi in iz katere mračno štrle kvišku črni vulkanski stožci. Čez

dve uri smo pristali v Dire-Daoua. Z železnico bi bili rabili dva dneva.

Narahlo je pršil dež, ko smo se zopet dvignili k poletu. Morali smo leteti med obema konicama, ki oklepata prelaz iz Dire-Daoua na hararsko visoko ravnico. Čudovit prizor. Rdeče in zeleno se je širila pokrajina v neskončno daljavo, bila je posejana z jezeri, malimi, v zlatu bleščečimi vasicami, rezale pa so jo gore in žrela ognjenikov. Pristali smo.

Kako svojevrstna pokrajina! Bili smo na nekakšnem gorskem sedlu, ki ga obdajajo globoki prepadi. Na vrhuncu, to se pravi na edinem ravnem prostoru, je stal šotor, okolu njega pa je vrvela črna, v bele tenčice odeta množica. Mrzlično je čakala na prihod prvih aeroplanov, ki so se pojavili na hararskem obzorju. Šotor je bil obdan s koli in na njih so vihrale zastavice.

Maillet naju je zaskrbljeno pogledal in previdno ostal v višini. Tedajci je drugo letalo zdrsnilo pod nami na tla. Corriger je riskiral. Videli smo, kako se je dotaknil zemlje in drčal proti prepadu. Tvegala je vse in za vse. Nekaj metrov nad prepadom se je v zadnjem trenutku dvignil v višave. Potem je naskočil teren na drug način. Pristal je s popolno sigurnostjo, a nenadoma smo videli, kako se je desna perot letala pobesila. Gast oblak rdečega prahu je zakril vse. Iz skupine, ki se je gnetla okrog šotora, je skočilo nekaj mož. Maillet je izustil kletvico, ki jo je odnesel veter in se spustil na kraj nesreče.

»Drži se trdno, stlači v usta rokavico, da si očuvaš zobe!« sem zaklical doktorju poleg mene, ki ni bil vaju poletov. Toda čim je minila nervoznost, je bil naš pilot zopet na mestu.

Leteli smo v ovinku okoli Corrigerjevega letala in kmalu smo videli, kako sta se izmotali iz klopčica dve senci. V eni — manjši — smo spoznali Lablachea. Držal je v rokah fotografsko kamero. Nato smo se vrnili v Dire Daoua.

Naslednje jutro sva prekoračila s Peyréom po dvanajst ur trajajoči utrudljivi plezalni turi, hararsko mejo.

Lablache in Corriger, ki sta ves dan imela opravka z razbitim letalom, sta naju pričakovala pri doktorju Joucli v francoski bolnišnici. Zdravnik vrši z nezadostnimi sredstvi v daljni deželi svojo nalogo v borbi z disinterijo, kozami in tifusom. Toda na samem pragu tega azila smo videli suženjstvo v tako strahotni obliki, da smo bili omamljeni.

Srca bolečine skrite z aparatom so odkrite

Drvi aparat, ki je prodrl v čarobno kamnico srca, je bil Röntgenov aparat. Ze nad dvajset let opazujejo s pomočjo prodirajočih žarkov delovanje te črpalne postaje. Velik napredek v zdravniški stroki je bil dosežen tedaj, ko so mogli poslušati srce živega človeka. Stvar pa s tem še ni bila končana. Röntgenov aparat je videl mnogo, a ne vsega. Pokazal je le nekaj faz, kajti mogel je srce le za bežen trenutek ujeti na ploščo, kar pa ni bil vselej najpomembnejši moment. Le včasih se je Röntgenovemu aparatu posrečilo ujeti redke trenutke, drugače pa se je srce pokazalo v luči Röntgenovih žarkov vedno kot uporen element. Le prvovrstnim strokovnjakom se je tu pa tam posrečilo razbrati iz meglenih slik kaj določnega. Röntgenov aparat se je moral boriti s prav takimi težavami kakor filmska kamera, ki je v začetku fotografske večine zahtevala, da stoji predmeti več minut mirno na mestu, kar je edino omogočalo posnetek, ni pa dalo nikdar resnične in prave slike.

Tudi v področju Röntgenovih žarkov so morali iznajti nekaj, kar omogoča postavljanje gibanja srca pod lečo. Pod močno svetlobo žarkov X so že mogoče trenutne slike. Pri tej proceduri pa je bilo treba vedno prežati na najugodnejši trenutek, kar se ni vselej posrečilo. Menda ni treba pripominjati, da je bil ta postopek zelo drag, poleg tega pa še silno nadležen za bolnika in da ga niso mogli ponavljati.

Zdaj se je posrečilo dvema berlinskima učenjakoma, röntgenologu dr. Viktorju Gotheinerju in fototehniku Kurtu Jakobsohnu sestaviti aparat, ki registrira vse, kar se dogaja v notranjščini človeškega telesa in hkrati filma trajne gibe srca. Novi postopek pomeni ogromen napredek, da, naravnost prekucijo v zdravniški stroki. Bolnik ali zdravi človek se postavi z razgaljenim gornjim životom pred aparat. Zdajci vključijo svetlobo in operater vrtil kljuko kakor v filmskem ateljeju. V eni minuti se lahko napravi na stotine posnetkov in malo pozneje je delovanje srca ovekovečeno na filmskem traku. Na tisoče človeških src so doslej na ta način filmali in s tem skoro popolnoma razkrili veliko skrivnost srčnega delovanja. Na ta način na film prenešeno srce se lahko prav tako projicira na platno kakor brzeči avtomobil, leteči piščali

katerikoli predmet, ki se giblje. S pomočjo časovne leče lahko napravi zdravnik natančnejšo preiskavo. Zdravniška diagnoza je znatno olajšana, lažji pa je tudi pouk v zdravniškem kolegiju, kjer se sestajajo zdravniki na posvetovanje. Nova iznajdba je v primeri z Röntgenovimi žarki zelo cenena. Meter röntgenskega filma, ki pokaže vse, kar mora zdravnik vedeti, ne stane niti polnih 15 Din naše veljave.

Kakor srce pa se lahko filmajo tudi drugi organi človeškega telesa, n. pr. pljuča, želodec, čreva, skrivnostno delovanje vranice, jeter in obisti. Vsa ta procedura je zelo kratka in traja jedva par minut. Seveda imajo ti filmi pomen le za strokovnjaka. Izven tega pa služijo tudi zdravniškim kandidatom pri predavanjih in diagnostičnih vajah.

Pojavljajo pa se že tudi ljudje, ki hočejo novo iznajdbo izkoristiti v filmsko-literarne svrhe. Tako se je n. pr. našel neki režiser, ki je pripravljen sestaviti kriminalni film, v katerem hoče ljudem pokazati izrez srca morilke med zaslišanjem kriminalnega uradnika. Ta slika učinkuje tako drastično in pretresljivo, da vsak dvomljivec neha dvomiti o uspehu filmanja, čim se film začne razvijati. Srce, ki je skrivalo tajno, prizna vse, kar se je zgodilo, in govori tudi tedaj, kadar jezik taji zločin.

Tako se zna zgoditi, da bo kdo iznašel še aparat, ki bo razodeval čustva ljubečega srca. Tedaj pač ne bo treba pesnikom klicati na pomoč strune in Prešernovi verzi

Strune milo se glasite,
milo pesmica žaluj,
srca bolečine skrite
trdosrčni oznanuj

bodo le še spomin na zastarele metode razodevanja ljubezni.

ZBIRKE

Skoro vsak šolarček ima kako zbirko: podobice, kroglice, znamke. A koliko odraslih je še v tem oziru na njihovi stopnji! Zbirke škatlic od vžigalic in tramvajskih vozovnic so zdaj na zapadu osobito priljubljene. Škatlice vžigalnih klinčkov delajo seveda več napotja ko pa znamke ali vozovnice. Vendar so vmes tako lepe, živobarjne, okrašene! NeKi Londončan se je bahal ondan, da premore 2.500 različnih škatlic. A hitro ga je nekdo poparil, češ, v Brightonu pa jih ima neki ljubitelj kar 12.000! Ali muzej »Bryant and May« v Bowu se hvali z zbirko 18.000 vžigalčnih škatel, od katerih je precej kitajskih, oziroma japonskih.

Arne Borg

bo plaval za denar

Po sporočilu švedski plavalni zvezi namerava sloviti švedski plavač Arne Borg v bodoče gojiti plavanje kot poklic in v kratkem oditi z drugim zvezdnikom v tej panogi Johnny Weissmüllerjem na skupno turnejo.

namen tako premeteno skrivati, da mu ni mogoče do živega. Toda Arne Borg je srečno ušel vsem zankam in ostal amater kakor od rojstva. V začetku letošnjega leta so mu zopet nastavili več pasti; koma/

Za vsemi velikimi talenti v sportu se je rado šušljalo, da ne goje več svoje discipline zaradi sportsnega uspeha, temveč zaradi denarja. Tudi svetovni fenomen v plavanju Arne Borg je bil v vsaki sezoni s te strani na dnevnem redu. Po vsaki njegovi turneji okoli sveta (bil je skoro leto na potu) so se oglašali glasovi, ki so vedeli povedati, da je prejemal nagrade za zmage, razkošne dnevnice za pot in bivanje in zavidljive honorarje kot sportni novinar, ki je znal svoje uspehe spretno prigraniti temu ali onemu velikemu konzorciju. Če je res, da je veliki Šved sklenil nastopati v bodoče tudi oficijelno kot poklicni plavač in sportski novinar, je s tem zaključil precej mračno poglavje mednarodnega plavalnega sporta, v katerem nikoli niso bili na jasnem, kam naj spravijo Borgia ali naj mu priznavajo neštete rekorde kot prvemu amaterju, ki ni žrtvoval truda in naporov — za svetle novce.

Stroga mednarodna kritika je često poskusila, da bi Borgu dokazala, kar so čivkali vrabci na strehah vse Evrope, da je skriti profesionalce, ki pa zna svoj pravi

Arne Borg (v sredini) je tudi izvrsten drsalec

so bile dobro zastavljene, so jih zopet pospravili. Pripravljali se je veliki boj v plavanju med Nemčijo in Ameriko in Arne Borg je v splošni zmedii zopet ušel stroгим določbam amaterskih zakonov. Če bo sedaj res postal javno to, kar mu že tako dolgo očitajo, si gotovo ne bo nihče več belil glave, kako je bilo dosedaj...

Njegov korak je važen in gotovo ima veliki plavač tehtne razloge, da se je odločil zanj. Treba je vedeti, da je kot amaterski rekorder potoval brez stroškov okoli sveta, bil povsod sprejet s častmi in občudovanjem in najbrže užival dobrote, ki jih morda za denar sploh ni dobil.

Kakor pripovedujejo, hoče Arne Borg z ameriškim prijateljem in edinim tekmeccem v svoječasnih borbah za svetovne rekorde Johnny Weissmüllerjem na skupno turnejo. Ideja ni slaba! Tvrdba za dosego rekordov Borg & Weissmüller gotovo ne bo potrebovala reklame! Oba družabnika bosta v svojih disciplinah z lahkoto doseгла marsikatero zlato kolajno in morda tudi še kakšen nov svetovni rekord. Zelo pa je sporno, kaj bosta prav za prav prodajala. Posebno zanimivih bojev publiki že zaradi tega ne bosta mogla nuditi, ker je Johnny junak na kratke, Arne pa na

dolge proge. Delnic te družbe bo potem takem precej na prodaj.

Cudno je, zakaj se je Borg odločil, da bo odslej plaval samo za denar. Najboljši vzgled, da slična podjetja ne uspevajo je prav njegov sedanji družabnik Weissmüller. Odkar se je zapisal med profesionalce, ni nikogar, ki bi mu napisal slavo, ni mesta, ki bi ga vabilo in ni države, ki bi ga rada videla na svoji mednarodni državni prireditvi. Sedaj je nameščen v Parizu kot plavalni učitelj in nedavno je plaval na Seini 50 m v 26 sekundah. Mjuba temu se ni nihče zmenil zanj! Ker je bil plačan in je moral...

Slična usoda je zadela tudi veličine v drugih sportnih panogah, čim so zapustile amaterje. Tako se je godilo n. pr. »božanski« Suzani Lenglenovi. Čim je pričela nastopati v dresu za denar, ni bilo zanjo več onega zanimanja, ki jo je navduševal in ji dajal pobudo za nove finese in dovršenosti v sukanju raketa.

Če nas vsi vzgled ne varajo, bo tudi Arne Borg v svojem poklicu kmalu pozabljen. Morda bomo še kdaj čuli o njem; takrat pa bo njegovo ime že združeno z vzdihom: Sie transit gloria mundi!

= Vpliv lune na vreme =

Včasj je bilo med ljudstvom trdno ukoreninjeno mnenje, da luna odločilno vpliva na vreme in še danes se najdemo ljudje, ki dolže našo premljevaiko pasje polletne vročine. Zanimivo je zaradi tega izvedeti, kaj pravi znanost k tem domnevam.

Mesec lahko zaznavno vpliva na našo zemljo samo na tri načine: s svetlobo, toploto in privlačnostjo. Kakor kažejo fotografski snetki, imajo lunini žarki veliko moč na kemične preparate. Pri tem je najbolj značilno, da je razlika v učinku temnih in svetlih lis lunine površine mnogo občutnejša, nego jo zaznava naše oko. Temne maroge se odražajo na fotografski plošči še mnogo temneje kakor so v resnici in obratno. Drugih učinkov lunine svetlobe doslej sicer še niso opazili, a ni izključeno, da se utegnejo izražati tudi na drugačen način.

Toplotni žarki lahko prihajajo k nam: ali iz osrčja meseca, ako vlada tam še znatna temperatura, s površja, odkoder se odbijajo toplotni žarki solnca, ali pa jih izžarjajo na zemljo od solnca razbeljene vrhnje plasti. Prvo mož-

nost lahko mirno zanikamo, ker se je luna v notranjosti že davno ohladila, pač pa je treba upoštevati slednji dve.

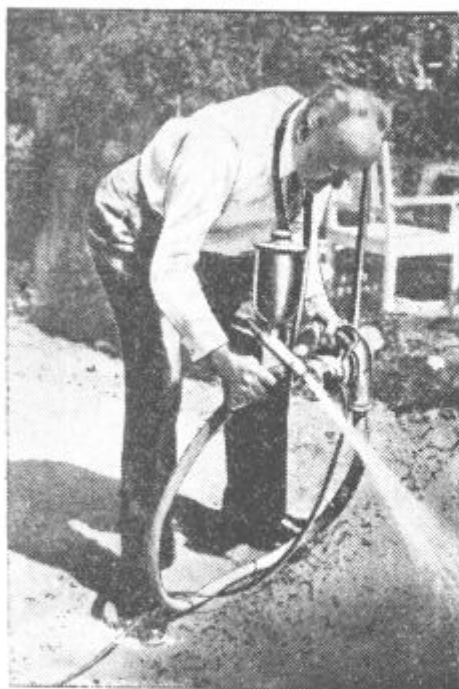
Dschirnhausen je že pred več ko 200 leti prestrezal lunine žarke z lečami in jih odklonil na toplomer, toda kakega povišanja temperature ni mogel zaznati. Istočasno je Lahir zbiral lunino svetlobo s pomočjo velikega votlega zrcala, v čigar žarišče je postavil občutljiv toplomer, a tudi on ni opazil kakega prirastka temperature. Pozneje so z mnogo bolj občutljivimi instrumenti še nekajkrat merili toploto, ki žari k nam z lune, toda dognali so samo toliko, da je toplota v resnici zaznavna. Pozneje, ko je bil za potrebe telegrafskega prometa čez Ocean izumljen sila občutljivi galvanometer, je lordu Rosseu uspelo s pomočjo tega instrumenta izmeriti, da znaša temperatura lunine površine 208 stopinj Reaumurja.

Dandanašnji se pa temperatura nebesnih teles meri termoelektrično in tako natančno in zanesljivo, da se redko vrine napaka milijoninke stopinje. S pomočjo termoelektričnih elementov so sedaj našli, da segreje luna zračne plasti, v katerih živimo, ob prvem kraju

za 14 milijonink stopinje Reaumurja, ob polni luni pa približno petkrat toliko. V višinskih zračnih plasteh se absorbira seveda mnogo več toplote, a navzlic temu se iz navedenih podatkov jasno vidi, da je učinek lune na vremenske prilike na naši zemlji enak ničli. To dognanje je jasno izrekel zvezdoslovec Falb in se popolnoma ujema tudi z računi drugih učenjakov. Vse nasprotne trditve so le fantazija.

Papir v poljedelstvu

V Zedinjenih državah že delj časa pokrivajo posevke s papirjem, ki zadržuje mrčes in zatira plevel. Namesto pokrivanja s papirjem obrizgavajo v Nemčiji posevke s posebno raztopino, ki odene rastlino v tanko papirnato plast. Slika kaže izumitelja aparata za obrizgavanje z omenjeno raztopino, inženjerja A. Streicha.

Zborovanje nudistov

V prijazni kotlini blizu Frankfurta ob Meni se je te dni zaključil prvi mednarodni kongres nasprotnikov obleke. To gibanje je nastalo šele po vojni, a ima pristaše po vsej Evropi. Na prvem mestu so Nemci, ki so poslali 75% vseh delegatov. Na drugem mestu je Francija s 15 moškimi in dvema ženskama. Nato sledijo: Avstrija, Anglija, Holandska, Švica, Belgija, Češkoslovaška in Maroko. Mussolini je nasprotnik nagote. Italijanski delegat je prišel na skrivaj in kot zasebnik. Delegati so stanovali po šotorih in so morali biti na policijsko zahtevo oblečeni, kadar so zapustili svojo dolinico. Na šotorih so vihrale skoro vse evropske zastave. Zadonel je gong, in sredi taborišča se je pričelo na travi mednarodno zborovanje. Predsednik v kopalnih hlačah je pozdravil navzoče in govorniki so hiteli na tribuno. Civilizacija je občutna tudi pri nagcih. Mnogi imajo naočnike. Iz žepov kopalnih hlač so štrleli svinčniki in beležnice. Nage strojepiske so naglo zapisovale govore, ki poveljujejo Rousseaujeve in Goethejeve nauke o naravnem življenju. Vse govore je prevajala v francoščino dama poliglottinja brez vsake obleke. Trak z napisom »tolmač« si je privezala okoli vratu. Iz poročil je razvidno, da štejejo nemške zveze »nudistov« do 25.000 članov ter imajo 10 listov. Nemški pristaši polpne nagote so nestrpni monarhisti in oboževalci starih pragermanskih časov. Ne morejo se sporazumeti s socialističnimi pristaši gibanja. Na Francoskem divja spor med »integralnimi«, popolnoma slečenimi in »relativnimi« (v kopalnih oblekah) nudisti. Nagci so vsi za rastlinsko hrano, ki ozdravi po njihovem zatrjevanju tudi zastarele bolezni. Prepričani so, da bodo osvojili ves svet.

PRVI ZLATI ZOB

Menite, da je prvi zlati kotnjak nastal v Ameriki? Nikakor ne! Nemčija si lasti čast, da je poklonila trpečemu človeštvu prvi zlati meljač. L. 1563. je neki frkolin iz Helmstadta, Kristof Müller, obvestil svoje učence, da ima zlat zob. Učeni moške so pričeli govoriti o čudežu in mladi Krsto je zaslovel ter obogatel. Toda jok, некоč so se pokazale tri bele pike sredi zoba in ko se je ovojček obrabil, se je naravni zob pojavil v vsej svoji belini. Dečko je moral priznati sleparstvo. Ker pa si je z njim napravil denarja, so ga obsodili radi zlorabe zaupanja. Pri vsem tem pa je vendar nekaj predhodnik obrtu, kateremu se morajo toliki Američani zahvaliti za svoje milijardarske čeljusti.